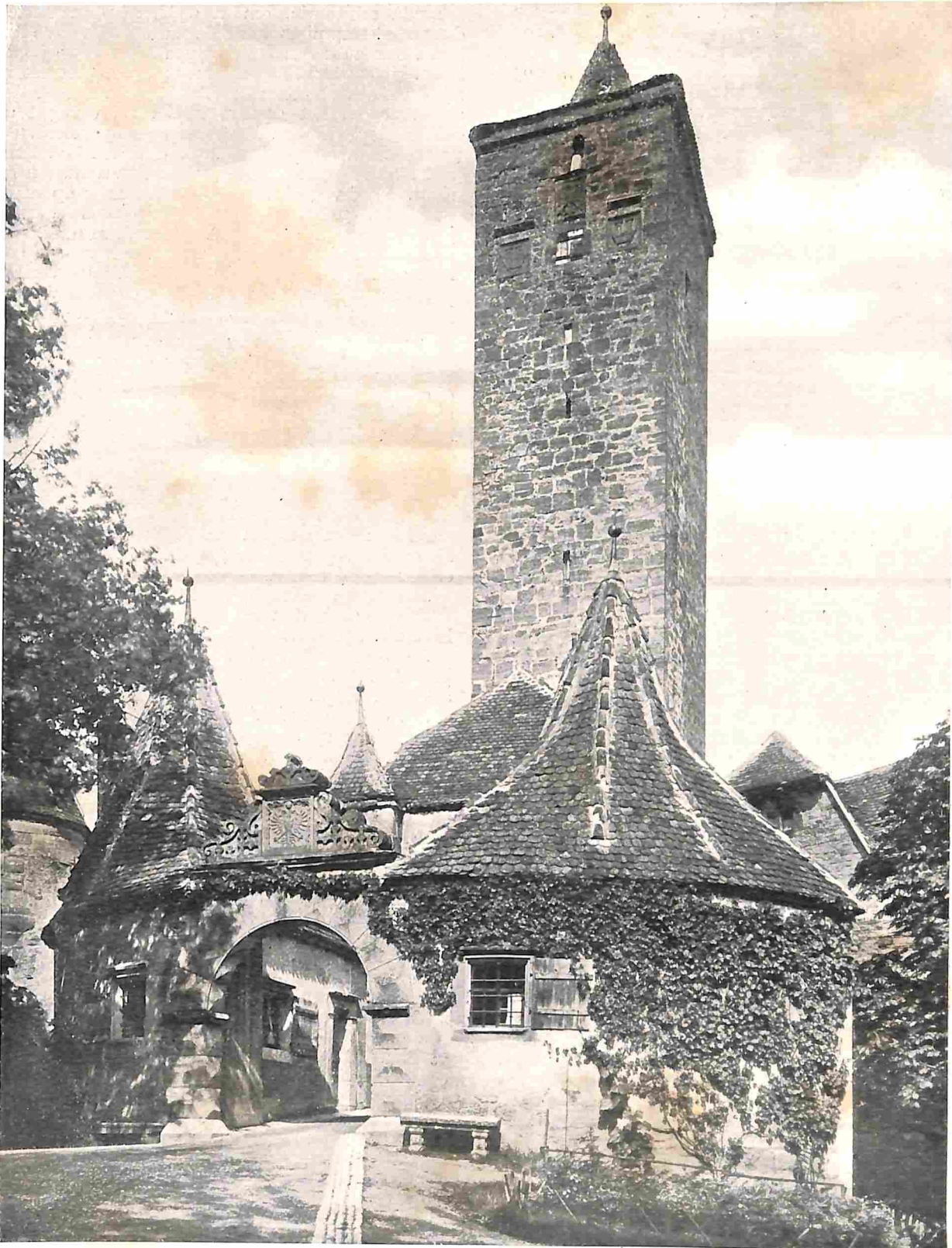

BUITEN

12^E JAARGANG N^O. 17.

ZATERDAG 27 APRIL 1918.

ROTHENBURG OB DER TAUBER. DE BURGPOORT.

Redacteur: Mr. A. LOOSJES.

INHOUD:

JACK DE ZANGER, DOOR HUBERT FOOTNER (28) . . .	BLZ. 194
EIKELCACAO, DOOR G.	„ 195
ROTHENBURG OB DER TAUBER, DOOR G. WIJGMANS, GEÏLLUSTREERD	BLZ. 193, 196—200
KUNNEN DIEREN SCHILDERIJEN ZIEN? DOOR G.	BLZ. 198
DE TOERISTEN, DOOR P. KASTEELN	„ 199
DE GEBOUWEN DER O.-I. COMPAGNIE (VERVOLG), DOOR MR. A. LOOSJES, GEÏLLUSTREERD	BLZ. 201—203
MORGEN (GEDICHT), DOOR J. G.	BLZ. 203
WILDE DIEREN DIE IK GEKEND HEB, DOOR E. THOMPSON SETON (17)	„ 203
KIJKJE IN DE ZAAL DER ROTTERDAMSCH E OFFICIEREN- SOCIËTEIT TIJDENS DE TENTOONSTELLING VAN IN BLOEI GETROKKEN HEESTERS, ILLUSTRATIE	„ 204

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

Men gelieve alles wat de Redactie of de Administratie van dit weekblad betreft te adresseeren aan de Uitgevers Scheltema & Holkema's Boekhandel, Rokin 74—76, Amsterdam, met de toevoeging: „Voor de Redactie” of „voor de Administratie van het Weekblad Buiten”. Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's.

Tevens gelieve men achter op de foto's duidelijk aan te geven, wat ze voorstellen.

Afzonderlijke nummers: Prijs 25 cts.

JACK DE ZANGER.

EEN GESCHIEDENIS UIT HET HOOG NOORDEN VAN CANADA,
(28) DOOR HUBERT FOOTNER.

HOOFDSTUK TWINTIG.

DE KLEINE GROOTE WERELD.

DE heer Malcolm Piers stond voor den spiegel een wit dasje te strikken op een uitbollend wit overhemd. Het geschiedde op een kamer in het beste hotel van Prince George, en hij had deze kamer reeds zes weken lang bewoond. Zijn bruinheid was een beetje verbleekt, en zijn gezicht leek harder en ouder, dan twee maanden stadsleven eigenlijk konden hebben bewerkt. Ongeluk of moeilijkheden, ja, inderdaad iedere emotie maakten dat Jack er uitzag als een verharde jonge schavuit. Alleen de oogen logen niet, in hun blauwe diepten school een groote ontevredenheid.

Hij voltooide zijn toilet en nam zijn overjas en hoogen hoed. Avondtoilet stond hem goed, zooals hij wel wist, en hij ontleende een zekere voldoening aan dit feit, want verder gingen de zaken niet naar zijn zin. Zijn bruuske gezondheid en zijn gehard uiterlijk onderscheidden hem direct van den gewonen dansvloerheld. Na zich met wrikkende schouders in zijn overjas gewerkt te hebben, deed hij het licht uit.

De sterren buiten, die hij door het open venster kon zien, waren als oude vrienden, die men zich plotseling herinnert. Zóó schenen zij over zijn eigen streek ook, waar er geen grovere lichten waren om hun glans te doen verbleeken; zoo hadden ze ook geschenen, als hij ze 's avonds, goed in zijn deken gewikkeld, op de prairie had liggen tellen, terwijl hij op den slaap wachtte; zoo schenen ze ook door de takken der sparren in de valleien. De stad Prince George is boven op een heuvelrug gebouwd, en zijn venster zag neer in de diepe vallei der rivier. Het deed hem denken aan zijn eigen rivier, de kalme Spirit; zijn rivier en die van Mary, Mary wier oogen even diep en rustig en helder waren als de sterren.

Terwijl hij tegen het raamkozijn leunde, verloor hij alle begrip van tijd. Hij dacht aan de nachten, waarin hij over de prairie gedraafd had, onder het licht der sterren. Hij had zijn nieuwe paard, een volbloed, Starlight genoemd. Wat zou het dier van de prairie houden! Hoe verlangde hij op dit oogenblik naar het dier, om hem terug te brengen naar háár! Hoe zouden haar oogen schitteren bij het zien van Starlight! Nooit had men ten noorden van de Landing zulk een paard gezien. Hoe heerlijk zou het zijn het dier aan haar te geven! Hoe mooi zou zij er uitzien op Starlight! Hij begon haar zich voor te stellen onder al de verschillende om-

standigheden die hij zich herinnerde. Het zoetst en tevens het pijnlijkst was de herinnering hoe hij haar in haar slaap bij het vuur gekust had, en hoe hare zachte, warme lippen bekoorlijk geglimlacht hadden onder de aanraking der zijne.

Hij werd tot de werkelijkheid teruggebracht door de telefoonbel in het vertrek achter hem, en een boodschap om beneden te komen. Hij ging naar beneden, en verwenschte zichzelf onderwijl. „Zot die je bent! Wat helpt je je sentimentaliteit van straks!”

Het was de avond van het Hospitaal-bal in Prince George. De Provinciale Staten waren weder bij elkaar gekomen, de gerechtshoven hadden hun zittingen hervat, en de kleine westelijke hoofdstad was overvol van min of meer deftige bezoekers. Het bal werd gehouden onder het grootste dak der stad, namelijk in het arsenaal; het orkest was heelemaal uit Winnipeg geïmporteerd, en de sieraden en toiletten der dames zouden zelfs Montreal er aan hebben gedaan. Voor de dames was de speciale attractie van het oogenblik de aanwezigheid van een heuschen aristocraat, Lord Richard Spurling, die Canada op zijn rondreis bezocht.

Linda schitterde, omdat zij het voornaamste kleine dametje daar was! Aan niets zou men nu het bedroefde kind hebben herkend, dat zulk een wanhopigen brief voor Jack had achtergelaten. Haar wereld had haar niet den rug toegekeerd; integendeel, zij had een schitterend entré gedaan met den nimbus van avontuur om het aardige kopje. Zij droeg een satijnen toilet dat rechtstreeks van Parijs was geïmporteerd, een wonder van gracelijke onverwachtheid, en dat aan een draadje aan haar frêle, verlokkelijke schouders hing, en nauw om haar fijne enkels sloot. Zij droeg al de parelen, die haar op haar tocht hadden vergezeld, en bovendien nog eenige nieuwe, en voorts een met juweelen bezette aigrette in het donkere haar. Een heele rij aanbidders volgde haar op den voet, met inbegrip van den jongen lord zelf, die een knappe en mannelijke verschijning was.

Jack bevond zich niet onder het gezelschap dat haar omringde. Jack en Linda hadden gedurende de laatste paar weken een leven van kat en hond geleid. Men wist dat zij geëngageerd waren, doch publiek was het nog niet. Jack schitterde niet in Linda's wereldje; somberheid is daar een onvergeeflijke zonde. Bovendien herinnerde Jack haar voortdurend aan dingen waarover zij zich nu schaamde. En er waren nog zooveel andere mannen! Doch ter zeldere tijd hield zij hem stevig in haren greep, zooals dergelijke jongedames dit zoo goed weten te doen.

Jack bleef haar uit den weg tot het tijd was voor de eerste der twee dansen die zij hem beloofd had. Toen hij haar naderde, moest zij wel bij zichzelf erkennen dat hij toch erg knap was, maar aan den anderen kant leek op een mooien donderwolk. De dans was geen succes; zij dansten niet in de maat en traptten elkaar op de teenen.

„Laten we liever ophouden,” zeide Linda gemelijk.

Zoodra zij buiten het gehoor der menigte waren, ging zij op hem los: „Je bent den heelen avond nog niet bij me geweest!”

„Je weet dat ik tot je beschikking ben,” zeide Jack stijf. „Maar ik wil niet meedraven met dien troep jonge ezels, die je overal achterna loopt.”

„O, dat hoeft niet,” antwoordde Linda, „maar je hoeft ook niet onbeleefd te zijn. Loop achterna wie je wilt, maar sta in 's hemelsnaam niet tegen de muren te leunen met 'n gezicht als een gehuurde figurant!”

Dit stak hem. Toch gaf Jack koppig de juistheid er van bij zichzelf toe. „'t Spijt me, Linda,” zeide hij moedig. „Ik ben van avond niet erg prettig gestemd. Je weet dat dit soort van dingen niets voor mij is.”

Zij kende geen genade. „'t Is niet alleen van avond. 't Is aldoor zoo, sedert je hier bent. 't Is niet erg vleierend voor mij, met je te loopen alsof je tegen je wil wordt meegesleept.”

Jack trok koppig zijn lip in. Hij had zijn excuus reeds gemaakt; zij had hem afgestooten; heel goed. Terwijl Linda hem van onder haar wimpers van terzijde aankeek, zag zij wel dat zij op deze manier niets verder van hem gedaan zou krijgen. Daarom gooide zij het over een anderen boeg.

„Breng me naar het noordeinde van de gaanderij,” zeide zij vleierend. „Ik heb beloofd Lord Richard daar aan het eind van dezen dans te ontmoeten.”

Jack gehoorzaamde zonder commentaar.

„Een bijzonder aardige man, vindt je ook niet?” ging zij voort, terwijl zij Jack wederom van terzijde aankeek. „Ik stond verbaasd over zijn goede dansen. 'n Engelschman, weet je. Hij zegt dat Canada hem met den dag beter bevalt. Hij blijft hier voor de golf-wedstrijden, als ik 't hem toesta. Hij zoekt een ranche, niet ver van de stad.”

Jack werd wakker. „Gladde kop,” zeide hij hartelijk. „We hebben heel wat afgepraat over het Noorden. Hij wil een tocht met me gaan maken.”

Linda beet zich op de lippen.

Later zocht Jack Kate Worsley op, waarmee hij een dans had. Jack en zij waren den laatsten tijd op veel intiemenen voet met elkaar.

„Zullen we dansen of niet?” zeide zij.

„Neen, alsjeblijft niet,” zeide Jack. „Linda zegt dat ik dans als haar grootvader. In vijf jaar tijd verloor je de kunst.”

„Laten wij dan ergens gaan zitten,” zeide Kate. „Laten we op de voorste rij van de gaanderij gaan zitten, waar we over

de ballustrade kunnen hangen om naar 't jonge goedje te kijken."

Hun gesprek vlotte niet erg. De avond buiten hield Jack nog steeds gevangen; hij galloppeerde nog steeds in gedachten over de prairie en hoorde het verre roepen van een wolf, en zag in het duister een rossig kampvuur, en daarnaast, Mary!

"Je bent nu niet precies praatziek vanavond," merkte Kate op. Jack keek haar berouwvol aan. "'t Spijt me. Ik wou anders niet onbeleefd tegen je zijn, Kate!"

"Maar, goeie hemel, jongen, je hoeft toch ook alleen maar te praten als je er neiging voor voelt. Ik zeg 't alleen maar, omdat ik niet graag een goede kameraad zoo terneergeslagen zie kijken."

"Terneergeslagen?" zeide Jack met een lach. "Ik verkeer gewoonweg in 't helsche vuur, Kate!"

"Nu, ontlast je hart eens, beste jongen. Dat kun je tegen mij gerust doen, dat weet je."

Hij schudde het hoofd. "Ik kan er niet over praten. Ik zou alleen maar onzin zeggen. Door er over te praten wordt de zaak alleen maar erger."

Kate kende hem. "Nu, praat dan over wat anders," zeide zij opgewekt. "Hoe staat het met je zaken?"

"O, dat gaat goed," zeide Jack. "Ik heb mijn claim en een van de beide andere aan Sir Bryson's maatschappij verkocht voor vijf en twintig duizend dollar... een flinke prijs."

"Contanten of aandeelen?" vroeg Kate.

"Contanten. Ik heb geen aanleg voor zaken. Ik wensch niet in een maatschappij te zitten."

"En de andere claim?" vroeg zij.

"Die van Miss Cranston?" zeide hij, een beetje verlegen.

"Ik dacht dat er drie waren?"

"De derde behoort aan Linda."

"Wel, en wat ga je nu beginnen?" vroeg zij.

Hij keek haar verbaasd aan. "Wat bedoel je?"

"Je bent een te flinke vent om hier in de stad te blijven omhangen," zei zij nonchalant.

"Denk je dat ik hier uit eigen verkiezing zou blijven?" barstte hij los. "Goeie hemel! Ik zou niets liever doen dan weggaan! Ik heb gloeiend het land aan dit alles! Telkens moet ik mijn neiging om te vluchten onderdrukken."

Zij keek hem met een ondoorgrondelijken blik aan. "Jonge vriend, je bent stekeblind!" zeide zij.

"Je begrijpt 't niet!" zeide Jack gedrukt.

"Is 't toch?" zeide zij glimlachend. "Ik heb al heel wat over jouw geval nagedacht, maar ik was er niet zeker van of ik er wel over mocht spreken met je."

"O, Kate!" zeide hij, zich snel tot haar wendend, "je weet, dat ik van jou alles kan verdragen!"

Zij glimlachte over zijn manier van uitdrukken. "Nu, ik ga je niet uitschelden, hoor. Mijn raad is enkel: ga heen!"

Jack staarde haar aan.

"Ga heen!" herhaalde zij. "Rij heen! Rij terug naar je eigen werk in je eigen land, waar je thuis hoort. Hier zou je nooit aarden, of iets presteeren. Zie Linda eens in al haar opschik. Daar leeft ze in. Zij heeft 't oog op Montreal — misschien wel op Londen later. Hoe zouden jullie tweeën ooit samen opschieten? Vergeet niet dat ik ook haar vriendin ben, en ik geloof dat ik haar een dienst bewijs met je te raden heen te gaan. Evengoed als mannen, laten meisjes zich tijdelijk meesleepen, al verwacht men 't ook niet van ze. Hun zenuwen worden hun ook vaak de baas, zoodat ze veel meer schrijven dan ze eigenlijk bedoelen. 't Schrijven van brieven tusschen de beide sexen behoorde een strafbaar feit te zijn."

"Ik heb haar mijn woord gegeven," antwoordde Jack.

Kate haalde de schouders op. "Dat is net iets voor een man om te zeggen. 't Is een fetich! Wou je Linda's leven dan verwoesten om je woord te kunnen houden, om nog niet eens te spreken van jouw eigen leven — en misschien dat van een derde?"

Jack's gelaat vertoonde enkel koppigheid. "Ik zal Linda opzoeken, en 't haar op den man af vragen," stemde hij toe.

Kate trok de wenkbrauwen op. "Die mannen toch!" zeide zij hulpeloos. "Je kondt haar nu anders al wel een beetje kennen. Dat werkt niets uit. Als ik jou was, ging ik veel liever heen zonder er over te praten. Er behoort een eind aan de zaak te komen. Wat komt het er op aan hoe of door wien? 't Resultaat is in elk geval goed."

"Ik kan niet gaan vóórdat zij mij mijn woord teruggegeven heeft," zei Jack.

Kate stond glimlachend op. "We moeten terug," zei ze. "n Mensch moet doen wat hij niet laten kan. Je bent een erg aardige jongen, Jack. Ik geloof dat ik juist om je schaapskoppigheid zooveel van je houd. Schrijf me nu en dan eens van uit het Noorden."

"Ik ben nog niet weg," zeide hij grimmig. "Je moet me beloven dat je ieder woord dat we hier over de zaak gesproken hebben, zult vergeten, als ik 't je vraag."

"Ik beloof 't, beste jongen."

Iets in 't hoofd krijgen en 't ten uitvoer brengen, was bij Jack bijna een en 't zelfde. Hij ging Linda zoeken. Waarschijnlijk zou hij haar wel op een van de balcon kunnen vinden, dacht hij. Langs de voorzijde van 't arsenaal liep een rij kamers, de officieren-societeit, met een lang, smal balcon dat boven de straat hing. Ter eere van het bal waren er op dit balcon op bepaalde plaatsen potten met palmen gezet, zoodat er als het ware kleine priëltjes waren ontstaan, in elk waarvan twee stoelen geplaatst

waren en die men door een venster achter elk dezer priëltjes, kon bereiken. Het grootste der vertrekken met de er bij behorende balcon waren gereserveerd voor Sir Bryson en zijn gezelschap.

Het dansen was in vollen gang, en Jack vond het vertrek leeg. Geen der hoekjes buiten was bezet. Jack ging in een er van zitten om het einde van den dans af te wachten. Bijna onmiddellijk daarop traden twee menschen het priëltje naast het zijne binnen.

Zij spraken zeer zacht, en eerst herkende hij hun stemmen niet.

"En nu een cigaret," zeide de man.

"Gelukkige!" zeide het meisje. "Ik zou dolgraag ook eens een trekje doen."

"Nu, neem er dan een," zei hij. "Ik zal hem wel van je overnemen als er iemand komt."

Er volgde stilte, en toen het aanstrijken van een lucifer. En toen een langgerekt, vrouwelijk „Ah-h!" dat ongetwijfeld van Linda kwam. Jack stond op om over de zich tusschen hen bevindende palmen tot haar te spreken. Dit was wel niet zooals het hoorde, maar Jack was iemand met een denkbeeld tegelijk; hij moest haar spreken, en zijn tweede dans kwam eerst veel later op den avond. Hij wenschte enkel een afspraak met haar te maken om haar later te spreken.

Toen zijn hoofd boven de palmen uitkwam, was hij juist in tijds om te zien hoe het blonde hoofd van den jongen Engelschman en het donkerder hoofd van Linda elkaar naderden en hun lippen elkaar ontmoetten in een langen kus. Zij zagen hem niet.

Jack deinsde achteruit alsof hij een schot gekregen had. Hij bloosde en was woedend op zichzelf. Om een hoekje te kijken, net als de eerste de beste schooljongen! Hij trok zich stilletjes terug, ging de kamer door en zoo naar de balcon, in de hoop dat zij hem niet zouden hooren. Voor niets ter wereld zou hij hebben gezegd wat hij gezien had.

(Slot volgt).

EIKELCACAO.

Eikels bezitten ontegenzeggelijk groote voedingswaarde. De analyse van rijpe eikels luidt bij 32% water, 15% eiwithoudende stoffen, 3% vetten, 2% celstoffen en 1% mineralen. De 47% koolhydraten bevatten 7% aan suiker, voor een klein deel als melksuiker aanwezig.

Gedroogde eikels zijn dus vrijwel met boonen gelijk te stellen. Jammer, dat onze eikelsoorten die bittere, samentrekkende stoffen bevatten; het looizuur is niet gemakkelijk er uit te verwijderen.

Evenals van de kastanjes bezitten de Zuid-Europeesche landen zoeter eikelsoorten, welke dan ook in Spanje en op Sardinië als volksvoedsel worden genuttigd.

Ook in den vorm van cacao geven gemalen en gebrande eikels een deugdelijk genotmiddel, en het is geen wonder, dat men de laatste jaren, nu koffie en cacao in menig gezin gingen ontbreken, naar middelen ging omzien om zelf eikelkoffie te vervaardigen. Ook in onze dagbladen verschenen onlangs advertenties, waarbij „cacao-eikels" te koop geboden werden tot dat doel.

Hoewel het ons voorkomt, dat bij primitieve zelfbereiding in zekere mate bezwaren tegen de samenstelling van het verkregen product geopperd kunnen worden, zoodat we een rijkelijk gebruik ervan niet gaarne zouden durven aanbevelen, laten we een paar recepten voor het bereiden van eikelkoffie volgen, zooals we die in een Duitsch tijdschrift vonden.

De rijpe eikels worden met de schil door midden geknipt, een bloemenschaar kan daarbij goede diensten bewijzen. Dan worden ze gewasschen en laat men ze 5 à 6 uren in koud water staan, waardoor ze hun bitteren smaak eenigszins verliezen. Hierop laat men ze goed uitdruipen en drogen, liefst op een plaat of rooster in den bakoven. Men moet opletten, dat ze gelijkmatig drogen en wel zoolang tot ze vanzelf uit de schillen vallen. Nadat de laatste zijn verwijderd, evenals de wormstekige eikels, legt men ze weer op den rooster en laat ze zoolang drogen tot ze in een koffiemolen kunnen worden fijngemalen. In een ijzeren bus moet het grove eikelmeel dan nog eens zoodanig verhit en gebrand worden tot het zoo bruin is als gemalen koffie, terwijl men het in goedsluitende bussen bewaren kan.

Een ander recept laat de eikels schillen, wasschen en van inkepingen voorzien, daarna koud te vuur zetten en tot het kookpunt verwarmen. Hierop worden de eikels nogmaals afgeschraapt, gedroogd, en gebraden of vermalen.

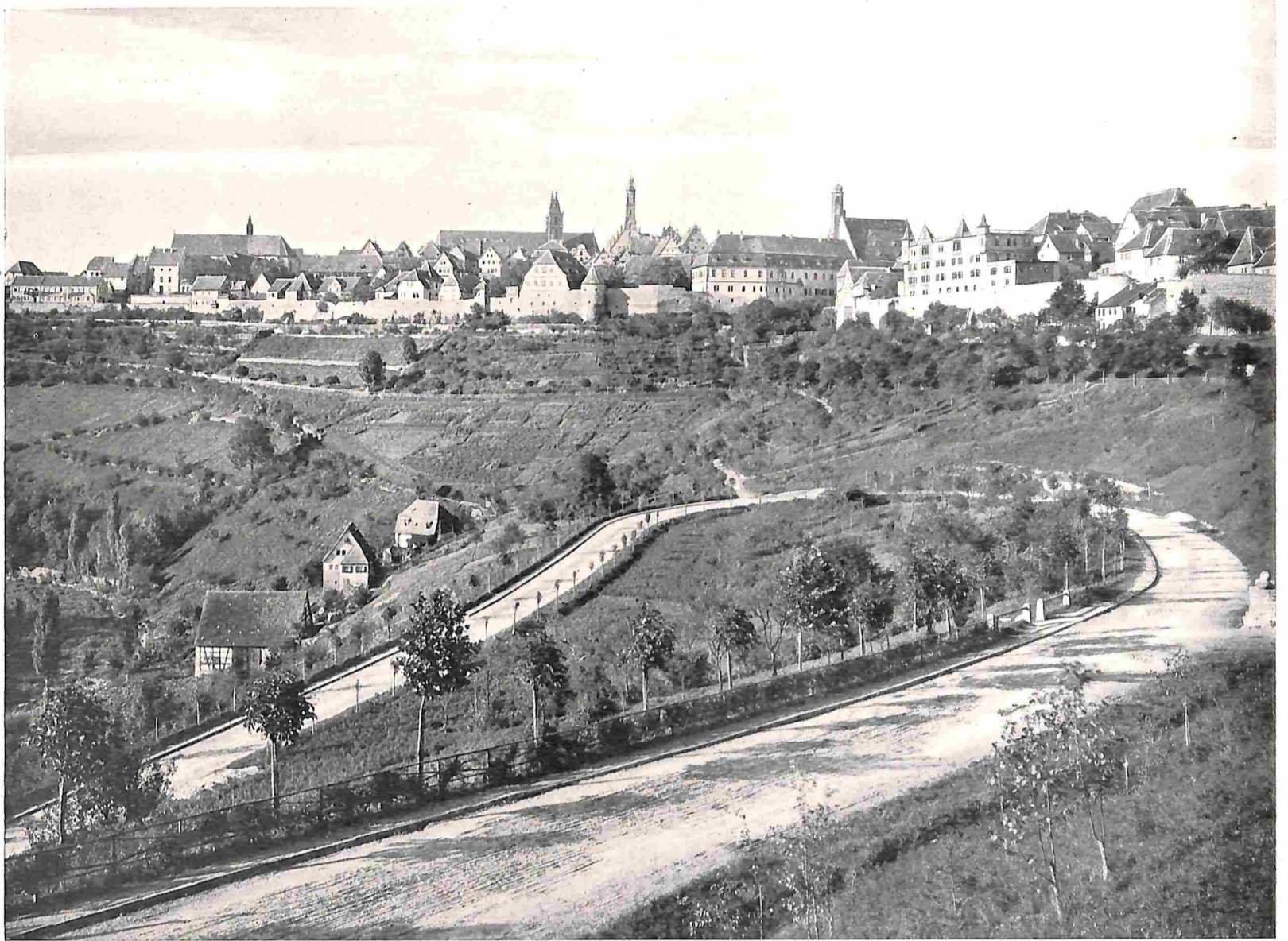
Het meel wordt droog geroosterd of gebrand, zonder er echter vet bij te voegen, wel suiker naar verkiezing.

Een stevig tandpoeder wordt den gebruikers dezer koffie evenwel aanbevolen, daar het nog steeds aanwezige looizuur de tanden bruin kleurt, wat echter onschadelijk wordt genoemd. Hopen we, dat onze koffiedistributie zich handhaven moge, want erg aanmoedigend tot proefnemingen klinkt ons dat laatste zinnetje niet.

G.

VERBETERINGEN.

In het artikel „De Bavoortsche molen", opgenomen in ons vorige nummer, leze men op blz. 189, 2e kolom, regel 12 van boven in plaats van 17 December: 22 December; regel 21 van boven in plaats van 1766: 1676; op de volgende bladzijde, 1e kolom, regel 1 in plaats van „de cursiveering": de middelste cursiveering; en in regel 17 van boven voege men achter Kallenbroekermolen de woorden: *ten Oosten van Stoutenburg*.

ROTHENBURG OB DER TAUBER. GEZICHT VAN DE COBOLZELLERPOORT OP DE STAD.

ROTHENBURG OB DER TAUBER.

EEN BEELD VAN ONGEREPT STEDENSCHOON.

De kunst van een volk is een weerspiegeling van zijn karakter.
Muthesius „Kultuur en Kunst.”

DIT woord van den Duitschen architect, die met Semper, Lichtwark en Schultze-Naumburg, in zijn eigen vaderland den strijd aanbond tegen de smaak-verdoring en verwildering, moge gelden voor de kunst in al hare uitingen en vormen, op de bouwkunst is het wel het allermeest van toepassing.

Er kunnen werken van fijn gehalte en groote schoonheid ontstaan op het gebied van schilder- en beeldhouwkunst, van dat der muziek, van dichtkunst en literatuur, door enkelingen geschapen, zonder dat het volk in zijn geheel daar deel aan heeft. Bij bouwkunst is dat vrijwel niet mogelijk, omdat die zoo nauw verband houdt met het dagelijksche leven, omdat zij gebruikskunst is. De mensch zonder woning is niet goed denkbaar; aan die kan men zien of hij zin voor schoonheid heeft, of hij die tot uiting kan brengen en hoe.

De bouwkunst wortelt en spruit vooral voort uit de volksziel in zijn geheel, zij geeft het rythme daarvan weer, terwijl het mogelijk is dat kunstuitingen op ander gebied zich daartegen in bewegen of daarnaast.

Waarom komt het ons als eene storing voor, wanneer wij een bouwproduct uit de laatste honderd jaren, met schijntopgevel, met „aangeplakte” erker, met stijlnamaak, met onjuiste verdeling van vensteropeningen in muurvlakten, tusschen de huizen van onze mooie oude grachten en straten ontwaren? Omdat het de harmonie en symmetrie van lijn en kleur botweg onderbreekt. Waarom maakt de eene straat of gracht op ons den indruk van „eindelooze verveeldheid”? Omdat de geestelooze starre eentonigheid er heerscht, terwijl de andere door verscheidenheid ons boeit, omdat de oorspronkelijk verschillende lijnen zich als vanzelf in één oplossen, omdat het rythme er niet verstoord wordt.

Koude nuchterheid, pronkerigheid, onmacht om iets schoons te scheppen, spreken uit de woning van den mensch, die beheerscht wordt door het jagen naar stoffelijk voordeel, wien het niet opvalt hoe in zijne woning de schoonheid diep beledigd wordt.

In den tijd van de triomf van techniek en wetenschap werden kunst en schoonheid uit het leven der menschen gedrongen en vooral uit hunne woningen.

Gelukkig was het een schijndood, want zij zijn onvergankelijk. Iedere werking roept eene tegenwerking te voorschijn. Er

verhieven zich stemmen tegen de smakeloosheid en kunst-wangedrochten; eerst waren het weinige, toen meer en thans is het reeds een geheel koor.

Laten wij alle gedwongenheid, nabootsing en onnatuurlijkheid varen en zijn wij weer eenvoudig en eerlijk, in onze kunst. „Want”, zegt Schultze-Naumburg, onze arbeiderswoningen maken den indruk van paleizen, „onze paleizen echter zien er uit als Zwitsersche huisjes, onze boerenwoningen als tuchthuizen, de tuchthuizen als kerken, en de kerken als spoorwegstations.”

Dit mag althans voor ons land wat overdreven zijn, de gedachte, welke er van ten grondslag ligt, is juist.

De bouwkunst van den laatsten tijd biedt een verward beeld; haar karakter is oneigenlijk.

Wenden wij ons tot de kostelijke erfenis, welke onze voorvaderen in hun stedenbouw ons nalieten, en waarvan wij reeds zooveel in dwazen eigendunk en onverstand verspilden, en aan den tijdgeest, dat wil dikwijls zeggen, winstjagerij, offerden.

Ja, wij in Nederland, hebben als verkwistende zonen reeds een zoo groot deel daarvan doen verdwijnen, dat wij volkomen de verzuchting begrijpen in het werk van Brugman en Peters „Oud Nederlandsche steden in hun ontstaan en ontwikkeling.” Wij bezitten helaas geen enkele stad, die ons als Brugge, Carcassonne, Cluny of als Rothenburg o.d. Tauber in volle werkelijkheid nog in tal van opzichten een duidelijk beeld geeft van haar vroeger, van haar middeleeuwsch verleden. —

En telkens keert de naam van het Zwabische stadje terug, als de schrijvers door vergelijk met een nog bestaand voorbeeld ons willen duidelijk maken hoe men vroeger leefde, bouwde en woonde.

In een stadje, dat het harmonisch beeld uit vroeger dagen zoo trouw bewaarde, kunnen wij leeren, de historische ontwikkeling van den bouwstijl geleidelijk voort te zetten, daar waar de moderne tijd die kunstmatig afbrak.

Als wij van Steinach uit, * * * aan de lijn Frankfort-München, hetzij per spoor hetzij te voet (het is niet zoo heel ver, ongeveer de afstand Amsterdam-Halfweg.) het Tauber-dal naderen, dan zien wij al spoedig een plateau oprijzen met tamelijk steile wanden. Dit plateau wordt bekroond door Rothenburg, omvat door een gordel van geboomte, dat tegen de helling groeit.

Daar ligt het stadje met zijn torens, kerkspitsen, roode daken en gebouwen, die boven de muren uitkijken met hunne poorten, wachttorens, bastions, mezekouwen en ronddeelen. Hoog en

sterk ligt het, een éénheid omsloten door den muurgordel; beneden vliedt de Tauber, die zijn wateren onder de bogen van de zes eeuwen oude dubbele brug doorstuwt.

Het is nog hetzelfde Rothenburg, dat de Hohenstaufen aanschouwden, wanneer zij als vriend of vijand kwamen; zoo zagen het de op buit beluste landsknechten van den grimmigen Tilly, en de blakerende en zengende troepen van Turenne.

Boven alles uit steekt de hoog oprijzende stadhuistoren en het zware lichaam van de St. Jacobskerk, ver zichtbare teekenen van godsdienstzin en burgertrots.

Immers, de kerk was in de middeleeuwen het gebouw dat, met den grootsten eerbied behandeld, het voornaamste en meest indrukwekkende was; het Godshuis overschaduwde het burgerhuis. Toen de kerk niet meer allen en alles bijeen hield en omsloot door den band van het geloof, toen de hervorming, en daarmede de geestes- en gedachtenvrijheid, zich baan brak, toen zette het burgerdom, in het bewustzijn van zijn jonge kracht, zich zelf monumenten, vooral in zijn stadhuizen. De grootsche gebouwen met de hooge torens, waarvan wij de schoonste voorbeelden in Vlaanderen aantreffen, verkondigden, wie de stad van verre naderde, de macht van het gemeentewezen. Door drie opeenvolgende poorten komen wij bij de Röderpoort de stad binnen. Wij, die gewend zijn om steden vrij uit en in te gaan, zonder door poorten en muren tegen gehouden te worden, kunnen ons hier eenigszins voorstellen, welken indruk in vroeger eeuwen de inkomst in een stad maakte.

Links en rechts breiden de zware muren zich uit, waarachter leven en eigendom der burgers veilig waren tegen aanslagen van vijanden en tegen stroopende benden, welke plaag het platte land en het onversterkte dorp zoo teisterden konden. De muren waren eene levensvoorwaarde voor het stedelijk gemeentewezen, zonder welke dat nooit die vlucht had kunnen nemen, welke het in de middeleeuwen en daarna heeft gekenmerkt. Rothenburg heeft zijn drie beschermende muurgordels, met haar torens, poorten, versterkingen, weergangen en borstwering nagenoeg volkomen bewaard. De ommuring dateert uit den tijd toen er nog geen schietwapens, waaruit projectielen door ontplofbare stoffen gedreven werden, dreigden. Zij was sterk genoeg om aan stormram, en de steenen door de blijde geworpen, weerstand te kunnen bieden, minder tegen geschut. De kogels uit de veldslangen, op bevel van Tilly tegen haar gericht, sloegen er een bres in bij de Würzburgerpoort, welke evenwel weer gedicht is.

De zware Röderpoorttoren, waaraan het keizerlijke en het stadswapen prijken, die als een massieve steenklomp oprijst, draagt in zijn top de torenwachters-woning. Deze toren zooals verscheidene andere van Rothenburg, die in bouw gelijk zijn, is een sprekend voorbeeld hoe die stommige, sterke wachters gebouwd werden, vóór dat de vuurwapens hunne intrede in de krijgstechniek deden.

De trefkans van zoo hoog uitstekend bouwsels was zeer groot, daarom verdwenen deze bij steden, die hunne versterking vernieuwden; ze maakten plaats voor de zware torens die met het poortgebouw samen een zoo sterk geheel vormden, of zij werden veel lager. In ons land is mij geen voorbeeld bekend van torens, welke deel uitmaakten van de stadsmuren, vóór het gebruik van vuurwapens.

Bij het wandelen door het nauwe straatje, dat in een bocht naar Markustoren en Röderboog toeloopt, wordt het oog aange-naam getroffen door vriendelijke huisjes, waar groote dakschilden zich beschermend overheen leggen. Onder allen munt uit het huisje „Zum Freiwölflein” dat klimop-omrankt, met een oude pomp daarvoor, een buitengewoon schilderachtigen indruk oplevert.

Niet alleen schilderachtig is het, ook een zuivere architectuur spreekt er uit.

De door de dakschilden gevormde driehoek rust op een in evenredige afmetingen gehouden vierhoek van den onderbouw.

Gelijkmatige vensteropeningen zijn evenredig verdeeld over den gevel en het talrijkst in het muurvlak, welke de ruimte afsluit, die gelijk met de straat ligt; daarboven opent zich een vensterrij van geringer afmetingen; naar de dakspits toe vertoonen zich weer minder vensters en kleiner, met midden in een langer, dan die ter zijde van dat.

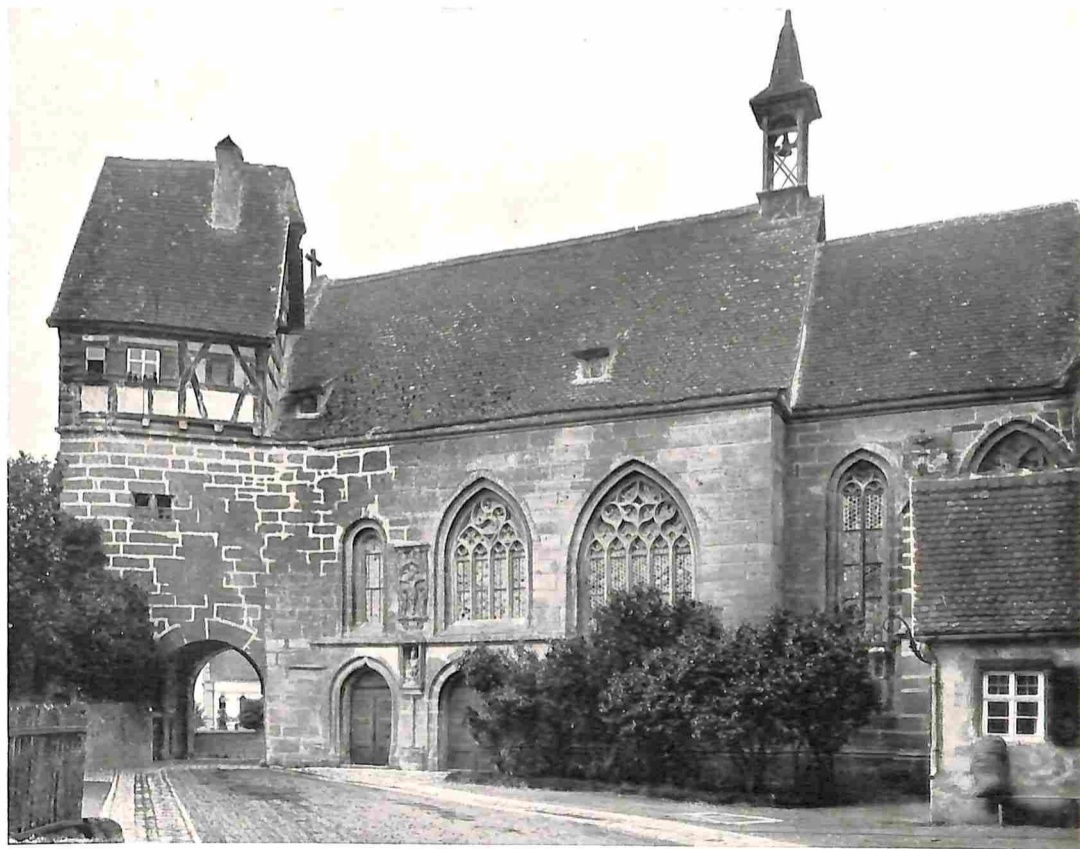
Hoe dichter bij den beganen bodem hoe meer vensteropeningen om zooveel mogelijk licht door te laten; hoe hooger hoe minder vensteropeningen, omdat het licht niet verminderde in sterkte, door den schaduw van de huizen aan de overzijde van de straat, zooals dat bij het gelijkvloersche gedeelte het geval was. Hoe kleiner het muurvlak naar het dak toe, hoe geringer deel door vensters ingenomen. De juiste verhoudingen en verdeling bannen iedere gedachte aan onnatuurlijkheid, oneigenlijkheid. Eerlijk verraadt het van buiten de inwendige ruimteverdeling.

ROTHENBURG OB DER TAUBER.
DE WITTE TOREN. RECHTS VOORMALIG JODENDANSHUIS.

Het is eenvoudig en bescheiden, maar juist die eenvoud, die afwezigheid van opsmuk, van schijn, maakt de schoonheid uit van het huisje. Hier zien wij, hoe waar het woord is van Viollette Duc: „toute forme, qui n'est pas ordonnée par la structure, est repoussée.”

De zuivere vorm gegeven door den bouw zelf, verklaart echter niet alleen, waarom de blik er zoo gaarne op rust. Neen, ook het kleurenspeel van de witte, blauwe, roode raamstijlen, van de groene raamluiken, van de bloemrekjes met de roode geraniums, de op den gevel geschilderde bandelieren en

ROTHENBURG OB DER TAUBER. DE ST. WOLFGANGSKERK.

wapenborden, en de gebeeldhouwde stralende zonnefiguur, dragen bij tot de bekooring.

De kleuren onderstrepen als het ware de lijnen van den bouw, zoodat men ze zich duidelijker ziet afteekenen, zonder dat er eene voorop gezette bedoeling uit blijkt, ze te doen uitkomen.

Het „kleurige ornament” vervangt hier het relief, zooals wij dat ook zoo mooi kunnen zien aan de in verschillende tinten baksteen opgetrokken 17e eeuwse gebouwen in Nederland.

Zooals bijna ieder straatje in Rothenburg, is dit ook afgesloten door een poort met een toren. Hier overspant de zware Röderboog den weg, waarnaast weer een dier massieve torens, welker silhouet men overal in het stadje ziet, frisch en breed oprijst.

Het oog zoekt altijd instinktmatig een rustpunt op den weg, dien wij volgen. Waar het dat mist, heeft men den indruk van „verloren zijn” van „ongewisheid”, men zoekt tevergeefs naar het eindpunt. Daarom denkt men in onze lange, lange straten „er nooit te zullen komen.” En hadden die straten dan nog huizen die door de schoonheid, welke er uit spreekt, de aandacht boeien, dan leek de tijd, waarin men langs de huizenrijen loopt veel korter, omdat de opmerkzaamheid voor de „lengte” van den weg afgeleid wordt, ter zijde. Van die „rustpunten” heeft Rothenburg er vele, en men zou ze ook daarom niet willen missen, omdat zij zulke mooie doorkijkjes bieden. En terwijl torens en bovenbouw der poorten de rustpunten vormen, wordt door het onvolkomen beeld, dat men door de poortomlijsting ziet, de belangstelling gewekt, om wat daarachter ligt in zijn geheel met den blik te omvatten. Hier dus geen volkomen straatafsluiting, die tegenhoudt, maar een die tot verder gaan noodigt.

* * *
Röderboog en Markustoren staan in de oudste wijk van Rothenburg. Zij maakten, met de Burgtor, deel uit van de ommuring en versterking van de stad.

De Burgtor en de Burggasse herinneren aan de allervroegste geschiedenis van Rothenburg, toen de Frankische graaf Pharamund in 942 den naar hem gestichten toren stichtte. Om dezen toren heen groeide het stadje, dat door Keizer Hendrik II aan zijn neef den roemruchten Konrad III van Schwaben, geschonken werd, wiens nakomelingen zich daarom Hertogen van Rothenburg noemden. Een bewijs, dat het toen al zooveel betekenis had, dat de trotsche Hohenstaufen het niet beneden zich achtte, naast zijn geslachtsnaam en den hertogelijken titel van Zwaben, ook dien van Rothenburg te voeren.

Van de burch der Hohenstaufen is nog een ruïne over, bekend onder den naam van „het hooge huis der hertogen”, van de burch der Nordenberger nog slechts een, nu toegemetselde, poort.

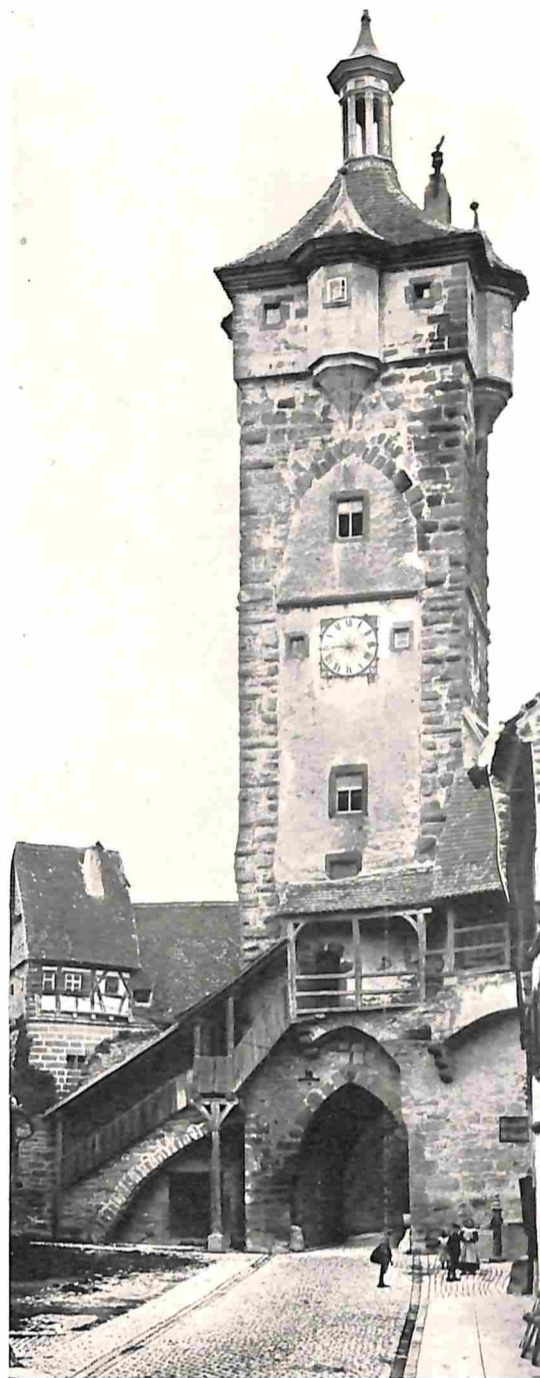
De eerste huizen van Rothenburg stonden aan de Burggasse, later verzezen de Klinggasse, Klosterwerth en de huizen aan een paar andere straatjes. Toen werd ook het stadje ommuurd en versterkt, waarvan de genoemde Markustoren, Röderboog en Burgpoort nog over zijn.

In 1204 had de eerste uitbreiding plaats; er werden verschillende straatjes bij gebouwd, terwijl op het einde van de 14e eeuw het zuidelijk gedeelte met het in 1280 gestichte Heilige Geest hospitaal binnen de muren getrokken werd.

Uit dien tijd dateeren de Sieberpoort, de Röder-, de Witte toren, de Würzburgerpoort, waardoor Tilly's soldaten het eerst de stad binnen vielen, nadat reeds een kruiswaggen bij de even oude Klingenpoort in de lucht gevlogen was.

Na den uitleg in de 14e eeuw is de stad niet meer uitgebreid. Rothenburg heeft andere steden in hare toeneming van bebouwde oppervlakte niet gevolgd; reeds in zijn jeugd heeft zijn groei opgehouden voort te schrijden. Maar daarom heeft het ook het aanzien van zijn jeugd vrijwel behouden, terwijl andere steden, die het ver voorbij gestreefd zijn, de sporen daarvan grootendeels uitgewischt hebben; zooals de man dikwijls als nutteloos wegwerpt, wat hem als knaap lief was. Er was een tijd, dat Rothenburg een stad van krachtig burgerleven was, toen het aan de spits stond van een dier steden-republiekjes zooals wij die in de middeleeuwen meer kennen, en die in Italie zich zelfs tot een staat van wereldbetekenis konden verheffen.

Dat was toen de senaat te Rothenburg het lot van 26 plaatsjes regelde, toen een burgemeester Topler zich vorst voelde en zich niet vergenoegde met eene burgerwoning, doch zich een huis

ROTHENBURG OB DER TAUBER.
DE KLINGENPOORT.

kunnen bereiken, heeft de muren van Rothenburg niet vermogen binnen te dringen. Hier leeft nog het vriendelijke, het goedmoedige, het niet-gepruifiseerde Duitschland. Hier drijft geen zucht, om na een dag van moeizaam sloven, de grenzeloze verveling te verdrijven, en de afgematte zenuwen door banaal genot tot nieuwe werkzaamheid te prikkelen, de menschen uit huis in café's, varié's en schouwburgen.

(Wordt vervolgd).

G. WIJGMANS.

Kunnen dieren schilderijen zien?

Onlangs werd deze vraag in „Buiten” besproken en enkele voorbeelden, welke de vraag eenigszins bevestigend beantwoordden, werden daarbij aangehaald.

Aardig is het te weten, dat een hond, welke iedereen kent, ook tot de dieren behoorde, die een geschilderd voorwerp herkenden. Iedereen toch kent de Engelsche reclameplaat met den fox-terrier voor den geluidstrechter, die daaruit „his master's voice” vernecmt. De hond, welke daarvoor model heeft gezeten, dezer reclame, en deze vertelt, hoe hij meermalen zijn fox tot de grootste woede brengen kon door een uit karton geknipten, beschilderden katevorm in de kamer neer te zetten. Dadelijk vloog de hond er blaffend op af, doch groot was zijn verbazing telkens als hij het katebeeld omverliep en als herkende dus den uiterlijk nagebootsten vorm, het beeld wel, bevestiging van bovengestelde vraag beschouwd wil zien. Wij dit geval deel van een schilderij uitgemaakt had of als de geduurd. Het bewijs is van dezelfde waarde, als dat van de voortatelslang, die een plaatjeren, beschilderd hondje aanviel en opslokte.

G.

DE TOERISTEN.

LANG was het uitgesteld. Van het eene jaar in het andere. Maar nu zou het er dan toch van komen. Mijnheertje en mevrouwje Dongelaar zouden op reis gaan. Op reis voor plezier naar Brussel.

Het was nog in den goeden ouden tijd, toen een mensch van België naar Nederland vice versa kon gaan zonder levensgevaarlijke hoogspanningen te moeten overladden en op vele andere manieren zijn hachje te wagen; toen België België nog was; land van een ietwat rumoerige maar echte levensgenoeglijkheid.

Die eenvoudige zielen Dongelaar kenden Brussel eigenlijk alleen maar van hooren-zeggen. Een voorstelling hoe het er uitzag, hadden beiden in de verste verte niet. Wat ze ervan wisten, secuur wisten, was, dat de spoorkaartjes heen en terug nu niet zoo bar in de papieren liepen; dat het in het buitenland lag en je er toch met Nederlandsch terecht kon, en je er nog beter kon vermaken dan in Amsterdam, waar ze lang geleden één keer gelegeerd waren geweest bij goeie-vrienden.

Eens was mijnheer Dongelaar met het plan thuisgekomen, eens een „buitenlandsche” reis van een paar dagen te maken. Amsterdam was nu ook maar Amsterdam, had hij gesmaald, maar Brussel was dadelijk heel iets anders. Dat lag in een ander land, en je kon er, naar men hem had verteld, toch met Nederlandsch terecht; precies wat hij hebben moest; want op het gebied van vreemde talen was hij, gepensioneerd gemeente-ambtenaartje, nu niet direct wat je noemt een kraan. Neen, dat Brussel lèek hem wel. Ze moesten het er maar op houden.

En ze hiëlden het erop, toen Mevrouwje van den schrik bekomen was. Dien zomer zou het gebeuren. Het was wel een heele onderneming op hun leeftijd, en dat voor menschen, die hun gansche bestaan in een gat van een provinciestadje gesleten hadden, maar wat kon hun gebeuren? Immers niets.

Mijnheertje Dongelaar had zich een boekje over Brussel aangeschaft, en zich met behulp van een kaart van het westelijk wereldhalfmond, die hij op den zolder vond, in de meer dan nodige geographie geoefend. Uit het boekje waren excerpten gemaakt, aantekeningen verzameld, plannen in elkaar gezet, maar ten slotte gevoelden ze wel, hoe ze al die ontwerpen, in knusse besprekingen dien winter in de warme huiskamer opgezet, als het puntje bij het paaltje kwam toch niet zouden kunnen realiseren; en zoo lieten ze het rooster van vermakelijkheden aan het toeval over. „Ach”, zei Mijnheertje Dongelaar, „het is daar net mee als met een toespraak, die je uit je hoofd geleerd hebt; thuis gaat het van een leien dakje, maar zoodra je hem voor de menschen moet opzeggen, blijf je in de brokken steken.... Wij zullen geen vaste plannen opmaken; als we eenmaal in Brussel zijn, rölt het wel. We leven maar voor de vuist weg; dat is het aardigste. Je zult eens zien”....

* * *

En zoo stonden de Dongelaartjes op een mooien zomerochtend in het spoorwegstationnetje van hun gat-van-'n-provinciestadje op den trein te wachten, die hen naar Rotterdam brengen zou, waar zij dan den sneltrein naar Brussel nemen moesten.

Ze hadden zich in hun Zondagsche bullen gestoken; Mijnheertje in het zwart-lakensch gekleede-pak, en een nieuw sportpetje op, want daar kende toch niemand je, en het gemak diende den mensch; Mevrouwje in haar zwart-zijden blousje en donkerblauw serge rok, terwijl een zwart toquehoedje en een niet minder zwart parasolletje haar toilet voltooiden.

Het was halfacht. Zij tweeën waren de eenigen, die op den trein wachtten. Wat onbehaaglijk in hun gevoel, vanwege de ongewoonte, drentelden zij op het platvorm heen en weer.

— Als ik alles geweten had, zei Mevrouwje, — dan had ik nog mijn derde koppie thee genomen, zooals anders.

— Jammer, jammer, meende Mijnheertje, — mijn boterham met Zwitsersche kaas is er ook bij ingeschoten.

De binnenkomende lokaaltrein onderbrak hun overpeinzingen. Zij zochten wat zenuwachtig een leeg derdeklas coupétje op, en zaten een poosje zwijsend tegenover elkaar. Het zomersche landschap in den ragfijnen gouden ochtendnevel, — de deinende wilgenboomen, de glasgladde slooten, de heenzwenkende groene sectoren der weilanden, het bonte vee, de hofsteden in hun groene bosschages, een vlijmscherp kerktoentje, — het vond alles niet de geringste belangstelling bij de Dongelaartjes. Ze keken er misschien wel naar, maar ze zagen er niets van. Ze zwegen. Tot ineens Mevrouwje luidop peinsde: „Wel, wel, wat zal de poes ons missen”....

— Trek je daar niets van aan, lieve, daar is voor gezorgd. Aldus troostte haar man 'r, maar het was hem aan te zien, dat ook hij aan het lieve thuis en al de dierbare dagelijksche gewoonten dacht.

Te Rotterdam stapten de Dongelaars in den gereedstaanden trein; eigenlijk stapten ze er in verscheidene, verkeerde dan, maar ten slotte toch in den goeden, die hen, midden door landschappen als de daareven genoemde ongeveer, naar Esschen bracht. Ietwat bedremmeld begaven ze zich naar de douanezaal, waar zij behoedzaam en schichtig het kleine handvalies openden en er de zes linnen zakdoeken, drie halsboorden, een huissleutel en twee broodjes met leverworst heel conscientieus

naast uitspreidden. Lachend vroeg de beambte of dat alles was, en zij beaamden dit. En konden weer inpakken, en den trein weer opzoeken.

In krachtige vaart ging het nu verder. Door uitgestrekte heiden, langs duistergroene dennenbosschen; dan opener vlakten door; groene vloeren met zomersche witgepleisterde huizen erop afge-teekend; dan ineens de geweldige viaducten temidden van met boomen beplante stadsbuitenwijken: Antwerpen, en eindelijk het woelige, bonte station.

Verscheidene medereizigers, Hollanders, verlieten hier den trein. Anderen, Belgen, kwamen erbinnen vallen, pratend en proestend met drukke gebaren; ze spreidden zich breed op de banken uit; sommigen ont deden zich van hun overjas en vertoonden hun kakelbonte hemdsmouwen; in de transpireerende roode gezichten klemden ze reusachtige meerschuijmen pijpen. Anderen trokken een groot pak te voorschijn uit hun bagage, ontblootten een roastbeef, sneden er dikke schijven af en legden die op boterhammen, welke ze dan zonder aanzien des persoons ronddeelden met een glaasje rooden wijn, dat door anderen weer ingeschonken was. Schuchter bedankten de Dongelaars, ze waren er ook trouwens wat vies van, en ze bleven een beetje angstig toezien op dit vreemde spektakel, en luisterden naar het zonderling bargoensch, dat deze lui spraken.

Spoedig waren ze nu te Brussel. Te midden der drommen reizigers kuierden de Dongelaartjes naar den uitgang van de Noordstatie, niet weinig geïmponeerd door de ruimte en de drukte, door de zakelijke korthed, waarmee de controleurs alle kaarten, ook de hunne, die toch duur genoeg waren geweest, aanpakten zonder daar iets bijzonders aan op te merken, en diep verwonderd keken ze naar het amphitheaterswijs gebouwde open vertrek naast den uitgang, waar honderden menschen reikhalzend over elkander heen stonden te kijken om hun aangekomen vrienden en bloedverwanten toch vooral niet te missen.

Veetje voor voetje schoven de Dongelaartjes nu voort tusschen de dichte, rumoerige menigte, dermate versuft van al deze nieuwe emoties, dat ze zoo goed als bedwelmd waren. Men kon al niet zeggen wat hun het ergst aanpakte: de levendige, bonte omgeving; de jolige plezierigheid van al die menschen; of de tallenkant hun in de ooren klaterende taal: het hun volkomen onbegrijpelijke Fransch, een soort van Nederlandsch, dat wel iets van boerenfriesch had, en een mengsel van Hottentotsch met Volapük en Esperanto, rad afgerammeld als gold het een wedstrijd.

Op de Place Roger (voor de statie) zong een wild en ongeschoold koor van krantenventers, bloemverkoopers, limonadeleurders, en kooplui met eetwaren-en-snuisterijen hun het welkom toe; de onderhand werd gevormd door dozijnen van snorrnde trams, rollende rijtuigen, gonzende taxi's. Een beetje verwezen

ROTHENBURG OB DER TAUBER.
GEZICHT UIT DE HAFENGASSE OP MARKUSTOREN EN
RÖDERBOOG.

wandelden de Dongelaars door het woeste tumult henen, maar ze spraken niet meer bij die pakkende tafereelen van dit stadstoneel.

— Heb je het petroleumstel wel uitgedaan? vroeg Mevrouwtje dan eensklaps, met een schokje, als uit een benauwden droom ontwakend.

— Het wát? schrikte Mijnheertje op.

— Het petroleumstel... herhaalde ze.

— Ja, dat heb ik, hernam hij, — ja, dat weet ik zeker. Want ik dacht nog toen het uit was, dat het toch een vieze lucht gaf. En dan die walm, hè... We moesten eigenlijk gas kunnen krijgen... In den tegenwoordigen tijd. Het is eigenlijk bespottelijk, dat de gemeenteraad daar maar niet an wil, hè. Het is al eens op de agenda geweest, maar afgesprongen met èen stem minderheid...

— Het is duurder dan petroleum, opperde Mevrouwtje.

— Dat moet tegenwoordig niet veel schelen...

— Nou... weifelde Mevrouwtje.

— Hoeveel betaal je tegenwoordig voor een kan?

— Nou, acht cent, hè.

— Ik zal als we weer thuis zijn, eens een berekening maken. Ze waren nu den wolkenkrabber Hôtel Cecil genaderd.

— Wat een kanjer van een huis,.... prees Mijnheertje; zij wilden naar den overkant van den Boulevard loopen om het beter te kunnen zien. Maar de auto's, rijtuigen en trams namen hen in hun stroom op, en meer dood dan levend landden de onthutste menschjes eindelijk zoo veel verder op het trottoir aan den overkant, dat er geen Hôtel Cecil meer te bekennen was.

Ze waren echter vlak voor een plezant uitzicht, echt Brusselsch burgercafétje terechtgekomen; u weet wel, zoo'n kraakhelder met pitchpine lambrizeeringen en meubels en een frischgezavelden vloer, en een buikigen kastelein met opgestroopte hemdsmouwen.

— We zullen hier een kopje koffie gaan drinken, stelde Mijnheertje voor, en ze traden op een tafeltje voor de open deur toe.

— M'sieu, dame, groette de kastelein, naar hen toekomend.

— Twee koffie, bestelde Mijnheertje, wat verschrikt door het Fransch van den waard.

— Astablief, zei de man, en ging naar het pitchpine buffet, vanwaar hij bijna onmiddellijk terugkeerde met twee glazen zwarte koffie, en een schoteltje, waarop vier klontjes suiker lagen.

— Ajassus, wat is dat? deed Mevrouwtje.

— Koffie, dat ruik je toch wel..

— Ja, maar er is geen melk in.

— Dat hoort niet.

— Dat hoort niet? Neen, daarom geef ik jou altijd zoo'n plas..

— Ja, maar in Brussel hoort dat niet.

— Ik lust het niet.

— Kom, 's lands wijs 's lands eer, citeerde Mijnheertje, en nam, als de suiker wat gesmolten was, een kordaten slok.

— Nou? glimlachte Mevrouwtje, braveerend bij het aziijn-zure facie.

— Neen, ik lust het ook niet, bekende hij rondweg, — het is wel zonde, want je kan het niet meer teruggeven.

Verbaasd en schuw bleven ze het straatleven aanzien: de genoeglijke drukte van den boulevard met de luidlachende praat-zuchtige menschen. Na een poosje spraken ze ervan, ergens wat te gaan eten, iets wat in dit café'tje niet kon, want er leek niets dan bier en koffie te krijgen, en ze riepen den waard naderbij.

— Hoeveel krijgt u? vroeg Mijnheertje.

— Twee koffie. Dat is 24 centiemen, menier.

Mijnheertje legde een Hollandschen gulden op tafel.

— Hebt ge geen Belgisch geld? vroeg de kastelein lachend.

— Neen, neen... maar dit soort is heel goed. We gebruiken het bij ons ook altijd,.... stamelde Mijnheertje.

— Wij ebben ander, lachte jolig de dikke waard, — ik ga et u nochtans wisselen.

— Een gulde maakt 2 frankes en 8 centiemen, zei hij, en hij telde op de tafel een frank, eenen halven frank, zes nikkelen stuivers en 2 Brabantsche centen neer.—Ge zult wel doen met in een bureau de change wat Belgisch geld te wisselen, zei de waard nog.

Twee huizen verder was een wisselkantoor. Dongelaar wisselde er twee bankjes van tien voor 41 frankes, en vnd dat hij best af was daarmee.

— We gaan nu eerst wat eten, en dan zullen we ons hôtel gaan opzoeken, aldus stelde hij op vroolijken toon het verder programma vast.

— Goed, hoe laat is het? vroeg Mevrouwtje, — ik heb honger, en ben wat moe. Iets eten zal ons goeddoen.

— Het is omstreeks één uur.

— Dan is het meer dan tijd, anders is de koffietafel om dezen tijd al afgenomen, en heb ik de kopjes al gewasschen ook. Gunst, vòor de klok van eenen koud is, zit ik anders al in mijn Eugenie voor het raam met mijn verstelwerk of mijn breikous.

Voor een vrij groot restaurant gekomen, besloten ze daar maar in te gaan. Het zag er wel erg groot en druk uit, maar daar moesten ze hier nu toch eenmaal aan wennen. Bedremmeld wandelden ze tusschen de hier ook alweer vroolijk lachende en babbelende menigte door; een kellner hielp hen een vrij tafeltje vinden.

— Monsieur, madame, groette hij, redderde wat aan de couverts, schoof hun de spijskaart toe, en wachtte.

Mijnheertje bestelde in het Nederlandsch voor hen elk twee boterhammetjes met kaas en een roggesneetje erop en een kop koffie. Hij had niet aan zijn vrouw gevraagd of deze ermee instemde, want hun dagelijksch rantsoentje bij koffiedrinken bestond zoolang zij getrouwd waren — dat was ruim 35 jaar — uit hetzelfde. De kellner verstond hen blijkbaar niet, en beduidde dat mijnheertje hem op de spijskaart het verlangde aanwijzen zou. Maar deze leek dit voorstel niet goed te begrijpen, en gaf dat met nogal saamgestelde armgebaren te kennen, van welk gebarenspeel de kellner op zijn beurt den zin weer niet vatte, en zulks weer eveneens door gebarenspeel den

bezoeker aan het verstand wilde brengen. Gedurende een minuut of vijf bleven beiden de zonderlingste bewegingen uitvoeren zonder resultaat, waarop de kellner een kleinen helper riep, die Nederlandsch sprak, en nu aan zijn meerdere de bestelling overbracht. De meerdere trok een lang gezicht, haalde de schouders eens op, of hij zeggen wilde: „Onze-Lieve-Heer heeft rare kostgangers”, verdween dan, en kwam terug met twee stukjes Edammer, waarnaast sneden brood en eenige botertjes lagen. Het was wel niet precies wat ze hadden bedoeld, maar er was nu althans iets, en reclameeren had trouwens te veel om het lijf, vooral nu de Nederlandsch sprekende helper nergens in de buurt opdoemde. Ze begonnen er dus maar aan.

— „Hoe smaakt het je, lieve?” vroeg mijnheertje.

— „Raar, in één woord.”

— „Ja, mij ook.”

— „De kaas is te jong. Het brood te oud. En de koffie lijkt wel water met snuif.”

„Nou, je overdrijft wel wát”, zei mijnheertje goedmoedig. Maar ook hem smaakte het niet.

Toch aten ze alles op vanwege hun grooten honger.

Dan werd schuchter de kellner geroepen, en na schrikkelijk veel hoofdbrekens en moeilijkheden betaald.

— „Hu, wat een vreemde toestanden hier”, huiverde

mevrouwtje, toen ze weer op straat waren, — „die rare taal en die rare menschen, en dat rare eten. Ik zou hier niet kunnen wennen. Nee, Oost West, thuis best.”

— „Je begint wel wat vroeg te klagen”, verweet haar meneertje, die vreesde, dat de feeststemming bij al die schokkende vreemdigheden te loor zou raken.

— „Zeg, dat ik ongelijk had”, bitste mevrouwtje.

— „Enfin”, zei mijnheertje sussend, „het is nu weer achter den rug. We gaan nu naar het bosch.”

— Bosch? Wat bosch? vroeg Mevrouwtje.

— Het bosch de la Chambre, hakkelde Mijnheertje.

— Oh! deed Mevrouwtje op een toon alsof ze zeggen wou: nee maar, dan is het in orde.

— Maar hoe daar te komen,.... aarzelde hij.

Even daarna had hij een politieagent in het Nederlandsch aangesproken om den weg te weten te komen.

— Ge meent wel het Ter Kameren-bosch? deed de man goedmoedelijk, en toen mijnheertje zei, dat hij daar nooit van gehoord had, lachte de agent eens. „Et eet pourtant zeu in zoiver Vlomsch”, zei hij, en de weg werd gewezen. Ze trandden.

Binnen een half uur wandelden de goede Dongelaartjes op den grooten rijweg van het vorstelijke park. Het was prachtig zomerweer en liefelijk in den zonneschijn was in de diepe groene valleien het gespeel van honderden kinderen in hun bonte kleeven.

(Wordt vervolgd)

P. KASTELEN.

ROTHENBURG OB DER TAUBER.
HET TOPLERSLOT.

DE GEBOUWEN DER O.-I. COMPAGNIE.

III. DE KAMER AMSTERDAM (Slot).

BEGEVEN we ons thans naar den IJ-kant, en wel allereerst naar de plaats, waar de eerste Oost-Indische werf van de kamer Amsterdam, ook wel „Peperwerf” genoemd, gelegen was, n.l. op Rapenburg, waar thans de Prins Hendrikkade is, en wel tusschen Oude Schans ('s-Gravenhekje) en Foeliestraat.

Nog tijdens de eerste tochten naar Indië was Rapenburg, door aanlanding in het IJ gevormd, blijkens de kaart van Pieter Bast (1597) bijkans geheel onbebouwd; de scheepstimmerwerven bevonden zich op Uilenburg. Maar reeds in 1599 besloot de vroedschap de Oude Oostindische Compagnie en een Compagnie, handel drijvende op Guinea, „tegerijven” ieder met eene erve op Raapenburg aan 't Rijsenhooft (het uiterste oostelijke bolwerk, in 't IJ uitgebouwd) zooals Wage naar mededeelt. Hieruit is wel de gevolgtrekking gemaakt, dat deze oude Oost-Indische werf zich op het oostelijk gedeelte van Rapenburg bevond, bij 't Rijsenhooft; o. i. ten onrechte. Het zegt niets, dat 't nog jonge Rapenburg in één woord met het daaraan bevestigde meer befaamde bolwerk Rijsenhooft werd genoemd; er komt bij, dat in denzelfden tijd een erf op Rapenburg aan de Admiraliteit voor een timmerwerf werd toegestaan en als we zien, waar de Foelien Peperstraat loopen, zoo geheeten naar de schatten, door de Oostindievaarders aangebracht, als we letten op de woorden: (een erve) daar de Oost- en Westindische Maatschappijen nog tegenwoordig haare pakhuizen hebben” welke Wagenaar aan zijn boven aangehaalde mededeeling toevoegt, en ten slotte, op de aanduiding als *Peperwerf* van de *westelijke* scheepstimmerwerf op Rapenburg op de kaart van Herman Allertsz en Claes Jansz. Visser (1606), dan meenen we als zeker te mogen aannemen dat ten *westen* van de Foeliestraat de Oost-Indische werf, ten *oosten* dezer straat de werf der Admiraliteit gevonden werd.

In 1608 — waarom niet reeds in 1602, we weten het niet — werd deze werf overgedragen aan de Vereenigde Oost-indische Compagnie, en met haar het pakhuis, dat op de hoek van de Foeliestraat en het IJ (thans Prins Hendrikkade) voor de oude Compagnie was gebouwd. Zijn de kaarten uit dezen tijd juist, dan bezat 't oorspronkelijke een eenvoudig dubbelen trapgevel, die vermoedelijk omstreeks 1640 is verbouwd in den toestand, waarin het gebouw zich nog steeds vertoont (zie de afb. hiernaast). Ten westen van het door zijn eigenaardige gevel-verdeeling (waarvan de practisch ruime zolders en typische overdekte hijschblokken vooral opvallen) nog steeds de aandacht trekkende gebouw, kunnen we nog een poortje aanschouwen (op onze afbeelding geheel rechts en bijna niet te zien) waarboven het monogram der Compagnie prijkt.

Dit pakhuis, na 1660 de „Oude Werf” genaamd, werd later voornamelijk gebruikt tot berging — in de kelders — van arak en Kaapschen wijn ('t heette hierom ook wel wijnpakhuis) en — op de zolders — tot den opslag van Oost-Indische lijnwaden en katoenen garens, die aldaar gesorteerd werden.

* * *
De werf op Rapenburg werd allengs te klein, en zoodra de vergrooing der stad, waartoe in 1657 besloten was, haar beslag gekregen had, kochten Bewindhebbers der kamer Amsterdam de noordelijke helft van Oostenburg, een der drie nieuwe eilanden in het Noordoosten der stad, die nu binnen de wallen waren komen te liggen. Het was een door twee tamelijk wijde dwarsgrachten in drie eilandjes verdeeld terrein.

Op het zuidelijkste dezer eilandjes, gansch Oostenburg in de breedte beslaande, verrees het Zeemagazijn, ook wel het Oost-Indisch Buitenhuis geheeten, een

Foto C. Steenbergh.

DE GEBOUWEN DER OOST-INDISCHE COMPAGNIE.
DE VOORGEBOUWEN DER LIJNBANEN AAN DE OOSTENBURGERGRACHT TE AMSTERDAM. LINKS DAT DER O.-I. COMPAGNIE, VROEGER INGERICHT ALS WONING VOOR DEN EQUIPAGEMEESTER EN HENNEP- EN TOUWPAKHUIS. RECHTS HET LIJNBAANGEBOUW DER ADMIRALITEIT.

vorstelijk pakhuis, dat door zijn indrukwekkende afmetingen veel meer dan het „Binnenhuis” aan de Hoogstraat sprak van de macht der „Ooster-Maatschappij”. Het was als de Residentie van een machtig Heer, zooals het daar oprees aan het eind der Oostenburgermiddenstraat,

het zeeslot vol Oostindiaansche waeren,
Dat in zwaerlijvigheit drie Eilanden beslaet,
En overwint zich zelf in grootsheid en sieraet.

In deze bewoordingen sprak J. Antonides van der Goes over het Zeemagazijn, door hem genoemd

en hof,
Dat alle hoven 't zeil ziet strijken voor zijn lof.

Foto C. Steenbergh.

DE GEBOUWEN DER OOST-INDISCHE COMPAGNIE.
HET O.-I. PAKHUIS „DE OUDE WERF” AAN DE PRINS HENDRIKKADE, HOEK FOELIESTRAAT TE AMSTERDAM. GEHEEL RECHTS POORTJE MET MONOGRAM DER COMPAGNIE IN HET FRONTON.

Nu mach — zoo gaat hij voort —
 Nu mach de Scheldgodin vrij met haer koopslot pronken
 En zooveel vensters zien in muurgebou en trans
 Als 't ronde jaer een rij van zonnen leit ten dans.
 Wij gunnen haar dien roem en laeten 't oog hier doolen,
 Door meer dan duizent en driehondert vensterhooien,
 Ten golven uitgreoiet.....

Zijn lofgedicht moge ietwat tē hoog gestemd zijn — het in die tijden onvermijdelijke

Zwijg Rome, zwijg voortaan,
 Waer uw Kolommen en Amfiteaters staan

blijft niet achterwege — zeker is, dat het Zeemagazijn, het meest grootsche van alle gebouwen, door de Oost-Indische Compagnie opgericht, wel een diepen indruk gemaakt moet hebben op elk die het aanschouwde.

Voor het Zeemagazijn lag een 130 voeten lange brug, waarvoor rechts een huisje voor de bewakers en links een kantoorje voor eenige bedienden stond. Uit het dak van den naar voren uitspringenden middengevel rees een houten, met lood bekleed koepeltorentje, van een uurwerk (de wijzerplaat had twee wijzers, vinden we vermeld, een niet alledaagsche weelde in vroeger tijd!) en slagklok voorzien. De vier schoorsteenen, welke aanvankelijk uit het dak van het Huis staken, zijn later verwijderd. Een deftige hardsteen poort, van de Toskaansche bouworde, verleende toegang tot het inwendige van het vier verdiepingen hooge gebouw. In den achtergevel — geheel gelijk aan den voorgevel — prijkte een zelfde poort. Aan weerszijden van deze achterpoort voerden trappen naar de eerste verdiepingen. Gelijkvloers waren — aan de rechterzijde — bewaarplaatsen voor spijkers, kabels, touw- en ijzerwerk, terwijl links van den doorgang een ruim slachthuis gevonden werd. Op de tweede verdieping strekten zich langs den achtergevel de bewaarplaatsen van talloze scheepsbenoodigdheden uit. Aan de voorzijde bevonden zich de bewaarplaatsen van specerijen, het porcelein-magazijn en de peperzolder. Ook op de derde verdieping werden specerijen bewaard; daar lag verder ook peper, los en in balen, terwijl een gedeelte dezer verdieping tot loods voor de „huistimmerlieden” gebruikt werd. De vierde verdieping deed als kaneelzolder dienst, en op de vliering, vóór 1752 werkplaats der zeilmakers, legde men later het uitschot der specerijen.

Van het Zeemagazijn kwam men over een brug op een tweede eilandje, dat bezet was met loodsen voor scheepstuigmakers en vervaardigers van andere scheepsonderdeelen, en daarachter, aan de IJ-zijde, lag een derde eilandje, het grootste der drie, de eigenlijke scheepstimmerwerf, van welke in 1663 het eerste schip, de „Zuidpolsbroek”, werd te water gelaten; allerlei loodsen waren ook hier, benevens een kantoor van den equipagemeester.

Tijdens de Fransche overheersching was het Oost-Indisch Buitenhuis magazijn van de tabaksregie, en na het herstel der onafhankelijkheid gebruikte men het aanvankelijk als bewaarplaats van allerlei goederen, aan het Rijk behorende, terwijl

de gebouwen en loodsen op de werf tot een „Constructiewinkel voor de Marine” werden ingericht. Doch in 1821 werd het Zeemagazijn aan een particulier handelshuis verkocht, dat het als bergplaats van granen gebruikte, en aan overlading van het gebouw met koren, koolzaad enz. enz. — welk een gelukkige tijd lijkt dit ons, hongerigen, thans! — wordt de droevige ramp toegeschreven, die in weinige uren van dit trotsche monument van Neerland's grootheid, dat in staat scheen om de eeuwen te trotseeren, een jammerlijken puinhoop maakte. Van Zaterdag 13 op Zondag 14 April van het jaar 1822 stortte de geheele westelijke vleugel en het middenstuk in.....

Zie daar dan 't grootsch gevaart', dat uit het Y verheven,
 Weleer ten luister was van d' Ooster-Maatschappij!
 Eén oogenblik heeft al die pracht in rook verdreven,
 En leert hoe broos het al op deze wereld zij. —
 Nog stond het schoon gebouw in al zijn glans te pralen,
 't Verstrakte nog op 't Y den zeeman tot een baak,
 Maar spoedig zagen wij deze ed'le grootheid dalen,
 Hoor, welk een woest gedruisch! welk donderend gekraak!
 Daar stort de gevel neêr, daar sidderen de muren,
 Daar zinken ze in het slijk, en wat het oog er zag,
 Naar 't scheen geschikt om 't woën der tijden te verduren,
 Is plotseling verkeerd in puin op éénen dag.

Zoo bezingt een tijdgenoot de ramp, er eenige woorden van deernis aan toevoegende met het lot van den werkman — het eenige slachtoffer gelukkig — die den dood onder het puin vond.

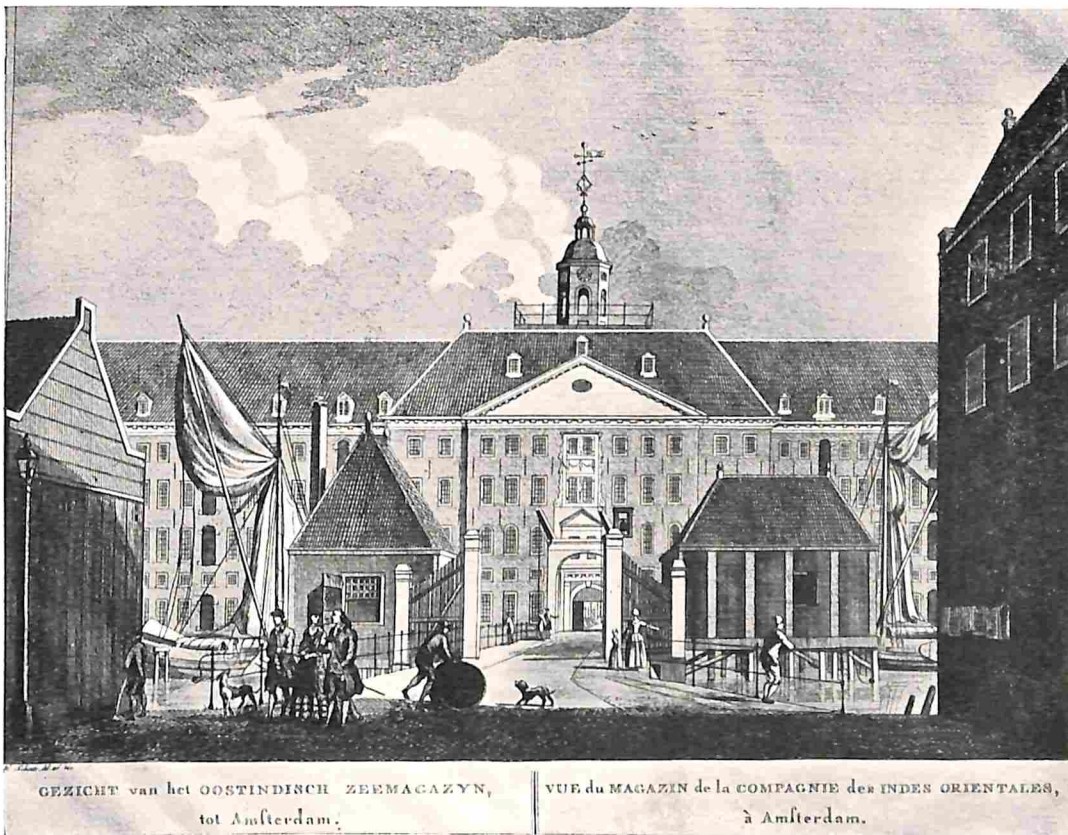
Dat 't Zeemagazijn meer was dan een pakhuis, een groot pakhuis: een gedenkteeken uit onze gouden eeuw, besefte ook koning Willem I, die eenige dagen na de ramp — den 16^{en} April — zich naar Amsterdam begaf, de puinhoopen van het gebouw bezichtigde en zich om de bouwvallen heen liet roeien.

Mèt den brand, die het sierlijke Oost-Indische Huis te Enkhuizen enkele jaren te voren in de asch had gelegd, is de instorting van het indrukwekkend Zeemagazijn te Amsterdam het droevigste verlies waarvan wij in deze artikelen-reeks hebben melding te maken.

* * *

De kamer Amsterdam bezat nog enkele andere gebouwen, waarvan wij niet geheel mogen zwijgen. Als wij ons tot de voornaamste bepalen — van de minder belangrijke noemen wij het „Bac-huijs”, dat spoedig weder verdween, doch waaraan de Bakkerstraat bij het Rembrandtplein haar naam ontleent — kunnen we op en bij Oostenburg blijven, dat wel het eiland der Compagnie genoemd kon worden. Nog twee pakhuizen stonden daar in de nabijheid van het Zeemagazijn; men ziet ze rechts op de plaat die de puinhoopen er van in beeld brengt. Van het kleinste, op de hoek van de Oostenburgermiddenstraat, was blijkens een steen in den voorgevel in 1752 de eerste steen gelegd; het drie verdiepingen hooge gebouw deed voornamelijk dienst als zeilbewaarplaats, en werkplaats der zeilmakers; de benedenste verdieping werd echter door de bedienden van 't slachthuis gebruikt, die er vleesch en spek zoutten en bewaarden. Later deed dit gebouw dienst als affuitenmagazijn der artillerie. Het andere pakhuis, een verdieping hooger, van eerbiedwaardigen omvang en gebouwd om een vierkanten binnenplaats, was in 1720 verzezen; het diende tot bewaarplaats van suiker, koffie, tin en andere uit Indië aangevoerde waren, en was veelal onder den naam van „Suikerhuis” bekend; in de eerste helft der 19de eeuw deed het dienst als Magazijn van levensmiddelen voor de Marine.

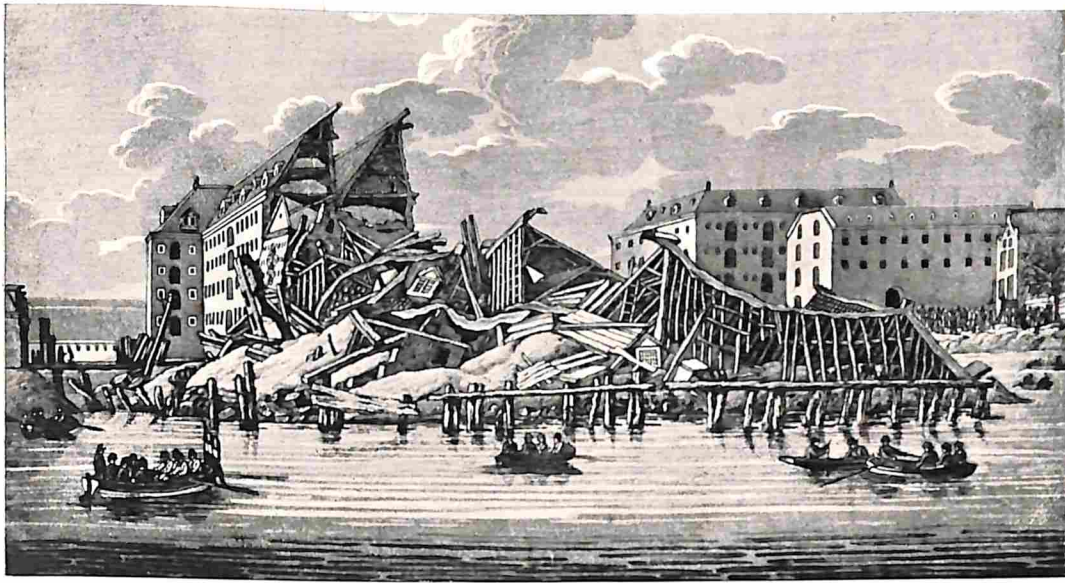
Op het terrein tusschen Oostenburg en den stadswal werden in 1660 naast elkaar de overdekte admiraliteits- en Oost-Indische lijnbanen aangelegd, de laatste aan de zijde van Oostenburg en beide even lang. Behalve door het gebouw aan de Oosterburgergracht kon men ook over een brug van de Oost-Indische werf af de lijnbaan bereiken. Een teemagazijn stond op eenigen afstand van deze, rondom in 't water, in de nabijheid van het bolwerk Jaap-Hannes, waarachter de Zaagmolen der Oost-Indische Compagnie zijn nuttig en noodig werk verrichtte. Het voorgebouw der lijnbaan aan de Oosterburgergracht, dat gedeeltelijk als woning van den equipage-meester, gedeeltelijk als hennep- en touwpakhuis dienst deed, bestaat nog; 't is een gebouw van flinke, sobere vormen, dat echter, min of meer verwaarloosd en van moderne ramen en jalouzieën voorzien, tegenwoordig een minder aangename indruk maakt als zijn buurman, het admiraliteitslijnbaan-gebouw. In het fronton prijkte oorspronkelijk in een cartouche het monogram der Com-

GEZICHT VAN HET OOSTINDISCH ZEEMAGAZYN,
 tot Amsterdam.

VUE DU MAGAZIN DE LA COMPAGNIE DES INDES ORIENTALES,
 à Amsterdam.

DE GEBOUWEN DER OOST-INDISCHE COMPAGNIE
 GEZICHT UIT DE OOSTENBURGERMIDDENSTRAAT OP HET OOST-INDISCH ZEE-
 MAGAZIJN OF BUITENHUIS TE AMSTERDAM, INGESTORT 13—14 APRIL 1822.
 Gravure naar de tekening van H. Schouten. Uit den atlas Fouquet.

DE GEBOUWEN DER OOST-INDISCHE COMPAGNIE.

DE BOUWVALLEN VAN HET OOST-INDISCH ZEEMAGAZIJN OP DEN 16EN APRIL 1822 TIJDENS HET BEZOEK VAN KONING WILLEM I. RECHTS OP DEN ACHTERGROND DE COMPAGNIE-GEBOUWEN HET SUIKERHUIS EN HET ZEILMAKERSHUIS.

Aquatint door J. Lutz naar C. de Kruyf in 's Rijksprentenkabinet.

pagnie; is het juist, dat dit er nog in 1905 was 1), dan heeft nog niet lang geleden een eigenwijs schilder het vervangen door het merk, dat de buur-lijnbaan in zijn voorgevel vertoont: de gekruiste ankers der admiraliteit.

Tegenwoordig wordt het gebouw voor verschillende doeleinden gebruikt, het westelijk gedeelte als goederenbureau der H. IJ. S. M. (zoals een den gevel ontsierend bord vermeldt). Verder heeft een antiquiteitsfirma er haar kantoor en is er een wijklokaal der Ned. Herv. Gemeente; bovendien zijn er vergaderlokalen van de werklieden-vereeniging „Oosterkwartier” en de Christelijke Jongemannen-vereeniging „Jonathan”. De lijnbaan zelf is, evenals die der Admiraliteit, afgebroken — nog niet zoo heel lang geleden.

De werf behoort thans aan de Nederl. Scheepsbouw maatschappij; nog slechts aan de westzijde wordt zij door water bespoeld.

Het voorhuis der Oost-Indische lijnbaan, benevens een nauw herkenbaar deel van het „Suikerhuis”, thans een der talrijke fabrieksgebouwen van de „Nederlandsche fabriek van werktuigen en spoorwegmaterieel” (in de wandeling — en daar niet alleen! — „Werkspoor” geheeten) die oppermachtig werd op de plaatsen, waar het Zeemagazijn eens zijn trotsche muren vertoonde, het is alles wat op en bij Oostenburg nog herinnert aan de machtige Compagnie, eens bijna alleenheerscheres op dit eiland.

Oostenburg! Hoezeer is het veranderd! Van in het IJ vooruitstekend eiland, met statige pakhuizen bebouwd, en aan de noordzijde gestoffeerd met sierlijke Oostindievaarders, werd het tot gore fabrieks- en „volks”buurt, van het IJ, waaraan het eenmaal zijn beteekenis ontleende, afgesloten door den verfoeilijken spoorwegdam. En zijn hoofdstraat, de Oostenburgermiddenstraat, weleer de toegangsweg tot wat wel een vorstelijk slot scheen, lijkt thans dood te loopen op een onaanzienlijk baksteen gebouw, waarboven het zonderlinge woord „Werkspoor” is aangebracht....

De te Amsterdam overgebleven Compagniehuizen geven nog slechts een flauw beeld van de macht en den rijkdom der invloedrijkste kamer.

Het eerste gedeelte van onze artikelenreeks is hiermee afgehandeld. Over eenige weken trekken wij zuidwaarts, en komen de kamers der Maas en de kamer Zeeland aan de beurt.

(Wordt vervolgd).

A. L.

1) Zie Noord-Holl. outheden VII blz. 99.

MORGEN.

Juichend steeg het morgenlicht
Boven dauwbesproeide dreven.
Fonk'lend hing een drop te beven
In een felle zonneshicht.

En de groote gouden Zon
Bliet uit duizend lichtklaroenen,
Overgoot met goud de groene
Wei, die 't nauw omvatten kon.

Ruischend wuifde wilgenhout
Uit de ruige, knoest'ge tronken.
Heel het landschap lag verdronken
In een bad van vloeibaar goud.

J. G.

Wilde dieren, die ik gekend heb

DOOR E. THOMPSON SETON.

DE VOS VAN SPRINGFIELD.

II.

HET was algemeen bekend, dat er een oude vos met zijn gezin in de buurt huisde, maar niemand had gedacht, dat zij zó dicht bij waren.

Deze vos was „Scarface” genoemd, omdat hij een litteken had van zijn oog naar den achterkant van zijn oor; vermoedelijk had hij dit te danken aan een prikkeldraad-versperring bij 't jagen op konijnen, en daar het haar wit opgroeide, nadat de wond genezen was, was het altijd een duidelijk kenteeken gebleven.

Den vorigen winter was ik hem al eens tegen gekomen en had een staaltje van zijn slimheid ondervonden. Ik was op de jacht nadat er een pak sneeuw gevallen was, en had de open velden overgestoken naar den rand van het met kreupelbosch

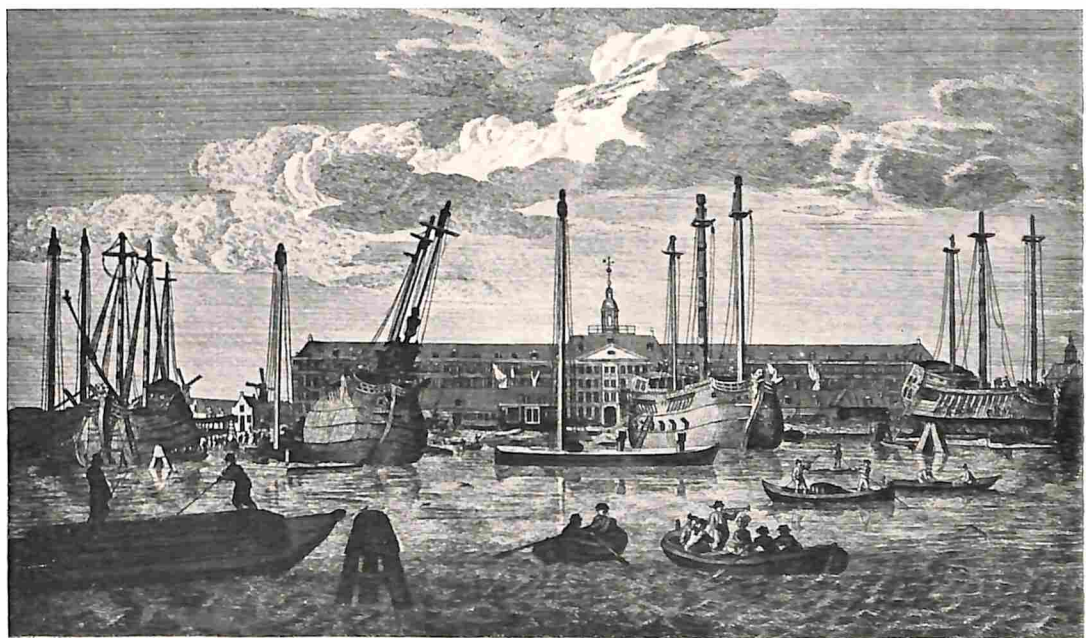
begroeide dal achter den ouden molen. Toen ik mij uitrekte om het dal te kunnen overzien, kreeg ik een vos in 't zicht, die op een grooten afstand aan den anderen kant naar beneden kwam draven, zó dat hij mijn pad moest kruisen. Onmiddellijk hield ik mij doodstil, en bewoog zelfs mijn hoofd niet, uit angst, dat hij mij in de gaten zou krijgen, totdat hij uit 't oog verdween in het dichte kreupelbosch in het dal. Zoodra hij verborgen was, liet ik mij naar beneden glijden, en holde om hem te vangen, als hij aan den anderen kant uit het boschje te voorschijn zou komen. Ik stond daar een heelen tijd te wachten, maar geen vos verscheen. Na een nauwkeurig onderzoek merkte ik een versch spoor op van een vos, die uit het boschje gesprongen was, en het met mijn oogen volgend, zag ik den ouden Scarface ver buiten het bereik van mijn geweer achter mij, zittend op zijn schonken en grijnzend, alsof hij erg veel plezier had.

Ik bestudeerde het spoor en hierdoor werd alles mij duidelijk. Hij had mij op 't oogenblik dat ik hem zag, opgemerkt, maar ook hij, als een echte jager, had net gedaan, alsof dat niet zoo was tot hij uit 't zicht was; toen had hij zoo hard hij maar kon achter om mij heen gelopen, en zat toen rustig te genieten van 't mislukken van mijn list.

In 't voorjaar zag ik nog een staaltje van Scarface's slimheid. Ik wandelde eens met een vriend over den weg door de hoog gelegen weide. Wij gingen op een afstand van zoowat tien meter voorbij een heuvelrug, waarop verscheidene grijze en bruine rotsblokken lagen. Toen wij er zoo dicht mogelijk bij waren, zei mijn vriend:

„Nummer drie van die steenen lijkt erg veel op een opgerolde vos.”

Ik kon het er niet in zien, en wij gingen voorbij. Wij waren

GEZICHT VAN HET OOSTINDISCH-ZEEMAGAZYN, en VUE de la MAISON et MAGAZIN des INDES ORIENTALES
SCHEEPS-TIMMERWERF, te Amsterdam. du Coté, ou l'on batit les VAISSEAUX, à Amsterdam.

DE GEBOUWEN DER OOST-INDISCHE COMPAGNIE.

GEZICHT UIT HET IJ OP HET OOST-INDISCH ZEEMAGAZIJN EN DE WERF
TE AMSTERDAM.

Gravure naar de teekening van H. Schouten. Uit den atlas Fouquet.

nog niet vele meters gevorderd, toen de wind op dat rotsblok woei alsof het met haar bedekt was.

Mijn vriend zei: „ik ben ervan overtuigd dat 't een is, die ligt te slapen.”

„We zullen dat spoedig uitmaken,” antwoordde ik en draaide mij om, maar zoodra ik één stap van den weg af gedaan had, sprong Scarface op — want hij was het — en zette 't op een hollen. Er was brand geweest in 't midden van het weiland waardoor er een breede zwarte streep achtergebleven was; hierover holde hij weg, tot hij weer aan het ongebrande gele gras kwam, waar hij neerhurkte en wij hem uit 't oog verloren.

Het wonderlijkste van deze heele geschiedenis is niet dat hij op de ronde steenen en het droge gras leek, maar dat hij wist dat 't zoo was, en er zijn voordeel uit kon trekken.

Wij kwamen spoedig tot de ontdekking dat het Scarface en zijn wijfje, Vixen, waren, die in onze bosschen huisden en ons hoenderhof tot hun voorraadschuur gemaakt hadden.

Den volgenden morgen zagen wij op een onderzoekingstocht tusschen de dennen, dat een groote aarden wal binnen een paar maanden opgeworpen was. Deze aarde moest uit een hol gekomen zijn, en toch was er geen hol te zien. Het is algemeen bekend, dat een echte slimme vos, als hij een nieuw hol graaft, alle aarde uit het eerste hol, dat hij gemaakt heeft, wegvoert, maar een tunnel aanlegt naar een ver weg gelegen kreupelboschje. Als hij dan daarna voor goed de eerst gemaakte en te veel in 't oog springende deur dichtgemaakt heeft, gebruikt hij alleen nog maar den verborgen ingang in het kreupelboschje.

Na dus een weinig gezocht te hebben aan den anderen kant van een heuveltje, vond ik den werkelijken ingang en een goed bewijs, dat er een nest met jonge vossen in was.

Boven het hakhout op den heuvel stak een groote holle lindenboom uit. Hij helde erg voorover en er zat aan den onderkant een groot en van boven een klein gat in.

Als jongens hadden wij dezen boom dikwijls gebruikt om „de Zwitsersche Robinson Crusoe” mee te spelen, en door treden in de zachte, met zwammen bedekte wanden te hakken, hadden we 't gemakkelijk gemaakt om er in naar boven en naar beneden te klimmen. Daar had ik nu veel plezier van, want den volgenden dag, toen de zon scheen, ging ik daar in op den uitkijk staan en van uit de hoogte zag ik spoedig de merkwaardige familie, die in 't hol er vlak bij woonde. Er waren vier kleine vosjes; zij zagen er net uit als kleine lammetjes, met hun wollige vellen, hun lange, dikke pooten en onschuldige uitdrukking, en toch bleek bij nader inzien uit hun breede koppen met scherpe neuzen en oogen, dat uit elk van die onschuldige kleine dieren een slimme vos zou groeien.

Ze speelden en koesterden zich in de zon, of ze stoelden met elkaar, totdat een zacht geluid maakte dat ze haastig onder den grond wegcroten. Het was echter maar loos alarm, want 't was hun eigen moeder; zij kwam uit de struiken te voorschijn en bracht ze weer eens een kip — al de zeventiende als ik 't me goed herinner. Zij riep zacht, en de kleine diertjes kwamen uit 't hol rollen. Toen begon er een tooneel, dat ik alleraardigst vond, maar waar mijn oom allesbehalve van genoten zou hebben.

Zij vlogen op de kip af en trokken er aan en vochten er met elkaar om, terwijl hun moeder, een oogje in 't zeil houdend voor vijanden, verrukt toekeek. Zij had een merkwaardige uitdrukking op haar gelaat. Eerst was 't een grijns van genoegen, maar ook haar gewone woeste, sluwe blik was er op aanwezig, en ook wreedheid en kracht ontbraken niet, maar toch had de overhand een onmiskenbare blik van moedertrots en liefde.

De onderkant van m'n boom stond verborgen in de struiken en was veel lager dan het heuveltje, waar het hol zich in bevond. Ik kon er dus in en uit gaan zonder de vossen te verjagen.

Vele dagen achtereen ging ik daar naar toe, en zag veel van het opvoeden van de jongen. Zij leerden al gauw om zich als 't ware in standbeelden te veranderen bij elk vreemd geluid, en om, als ze dat opnieuw hoorden, het op een loopen te zetten naar een veilige schuilplaats.

Sommige dieren leggen zoo'n groote moederliefde aan den dag, dat zij andere er van mee laten profiteeren. Dat scheen niet het geval met Vixen te zijn. 't Genot dat zij in haar jongen schepte was een aanleiding tot de meest verfijnde wreedheid. Want zij bracht dikwijls levende muizen en vogels voor ze mee, en verreed dan met duivelsche zachtheid om ze ernstig te verwonden, zoodat de jongen er langer plezier van konden hebben om ze te pijnigen.

Er woonde een marmot in den boomgaard op den heuvel. Zij was niet mooi en niet belangwekkend, maar ze kon heel goed voor zich zelf zorgen. Zij had een hol gegraven tusschen de wortels van een oude dennenstronk, zoodat de vossen haar niet konden volgen door er in te graven. Onze vossen hielden niet van hard werken. Zij bereikten liever hun doel door sluwheid. Dit marmotje zat gewoonlijk iederen morgen op den boomstronk zich in de zon te koesteren. Als zij een vos naderbij zag komen, ging zij de deur van haar hol binnen, of als de vijand erg dichtbij was, ging zij er in en bleef er net zoo lang tot het gevaar voorbij was.

Eens op een morgen beslisten Vixen en haar man dat het tijd werd dat de kinderen iets van Marmotten afwisten en dat de marmot in den boomgaard uitstekend dienst kon doen voor een aanschouwelijke les. Zij gingen dus te samen naar de schutting van den boomgaard, ongezien door ons marmotje op den boomstronk. Toen liet Scarface zich zien in den boomgaard, en liep rustig er over heen, langs, maar op een afstand van den stronk, en draaide geen oogenblik zijn kop om of gaf de marmot ook maar eenige aanleiding om te denken, dat hij haar gezien had. Toen de vos het veld betrad, liet de marmot zich kalm naar den ingang van haar hol vallen; hier wachtte zij tot de vos voorbij ging, maar tot de overtuiging komend, dat voorzichtigheid toch altijd maar 't best is, ging zij haar hol binnen.

Dit was juist wat de vossen wilden. Vixen was uit 't gezicht gebleven, maar snelde nu gauw naar den stronk en verborg zich er achter. Scarface liep heel langzaam recht door. De marmot was niet angstig, en vóór een korte tijd verstreken was verscheen haar kop tusschen de wortels, en keek zij om zich heen. Ze zag den vos steeds verder weg gaan. Naarmate hij uit 't oog verdween, werd zij stoutmoediger, en kwam verder uit 't hol, en toen, ziende dat de kust vrij was, klauterde zij op den stronk, en met één sprong had Vixen haar gegrepen en schudde haar, tot zij bewusteloos was. Scarface had van terzijde het spel gadegeslagen en kwam nu ook aanhollen. Vixen nam de marmot echter in haar bek en begaf zich naar 't hol; hij zag dus dat zij hem niet noodig had.

Daar kwam Vixen terug in 't hol, en droeg de marmot zóo voorzichtig, dat zij zich weer een beetje verroeren kon toen zij daar aankwam. Een zacht „waf” deed de kleine vosjes naar buiten stormen als schooljongens in 't speeluur. Zij wierp hun het gewonde diertje toe, en zij vielen het als vier kleine furies aan, brommend en bijtend met hun kleine kaken, maar de marmot vocht met den moed der wanhoop, gooide ze van zich af en strompelde langzaam naar een veilig kreupelboschje. De jongen achtervolgden haar als echte jachthonden, en trokken aan haar staart en flanken, maar zij konden haar niet terughouden. Daarom haalde Vix haar met een paar groote sprongen in en sleepte haar weer naar het open veld, zoodat de kinderen weer hun gang konden gaan.

Telkens weer had dat ruwe spel plaats, totdat een van de jongen leelijk gebeten werd en bewogen door zijn gekerm van de pijn, maakte Vix een eind aan de ellende der marmot en gaf haar den genadeslag.

Niet ver van het hol was een klein dal, begroeid met grof gras, de speelplaats van een kolonie veldmuizen. De eerste les in het jagen, die de jongen ontvingen buiten 't hol, had in dit dal plaats. Hier leerden ze 't eerst op de muizenjacht gaan, de gemakkelijkste van alle. De voornaamste methode bij dit onderwijs is 't voorbeeld, bijgestaan door een ingeworteld instinct. De oude vos had ook een paar teekens, die beteekenden: „stil blijven liggen” en „kom, doe als ik”, enzovoorts, die veel gebruikt werden.

Zoo ging de vroolijke bende dus op een kalmen avond naar dit dal en moeder de Vos gebood ze om stil in 't gras te gaan liggen. Na eenigen tijd toonde een zacht gepiep aan dat de muizen op komst waren. Vix stond op en sloop op zijn teenen door 't gras — zij boog zich niet, maar reikte zoo hoog als ze maar kon; soms ging ze zelfs op haar achterpooten staan om beter te kunnen kijken. (Wordt vervolgd).

Foto C. Steenbergh.

KIJKJE IN DE ZAAL DER ROTTERDAMSCHER OFFICIEREN-SOCIËTEIT TIJDENS DE ONLANGS ALDAAR GEHOUDEN TENTOONSTELLING VAN IN BLOEI GETROKKEN BOSKOOPSCHE HEESTERS.